Politik ART

15 GÜNLÜK EDEBİYAT SANAT VE DÜŞÜN DERGİSİ

8 Aralık 2018 Cumartesi

SAYI: 254

Avrupa'da kendini arayan edebiyat

Bağışla beni şiir

Bağışla beni şiir,
Bu yıl da yeni yılın umut veren ilk şiirini yazamadım…
Bu ayazda, sokakta evsiz barksız insanları düşündüm...
Daha dün güneşe aldanıp da sürgün veren filizi;
Kursağı boş sığınağına varamayan kuşu,
Bir şiirde okyanusu üç yılda geçen serçeyi düşündüm...
Dünyanın dört bir yanında ölüm gibi büyüyen açlığı;
Bitmek bilmeyen savaşları,
Acılı anaların daha da artacağını,
Ölüm oruçlarını, acıyı, zulmü ve kan emicileri;
İşbirlikçileri, itirafçıları,
Yağlı urganlarıyla iftiracıları düşündüm...
Yeni Hiroşimalara gebe dünyayı;
İşkenceyi, kayıpları, katliamları,
Zevki sefa içinde tepinen
Kapitalizmin insan kanlarıyla besili hayvanlarını düşündüm...
Üzüldüm, ağladım, tiksindim...
Ve sıktım yumruğumu dağ gibi bir öfkeyle
Kavgayı güzel eyleyen emeğin önünde saygıyla eğildim...
Bağışla beni şiir,
Bu yıl da yeni yılın umut veren ilk şiirini yazamadım...

Bülent ÖZCAN

FOTO: AFP/YENİ DELHİ

Hindistan'ın Jodphur kentinde günlük yaşamdan bir kare.

FOTO: AFP/TIJUANA

Ülkelerindeki şiddet sarmalı, yolsuzluk ve işsizlikten kaçan Orta Amerikalı göçmenler… Meksika ile ABD arasında bulunan El Chaparral sınır kapısının yakınındaki duvarlardan tırmanan bir ailenin görüntüsü, AFP tarafından yılın fotoğrafı seçildi.

Herausgeber: *Medya Presse-und Werbeagentur GmbH* Hans-Böckler-Str. 16 63263 Neu-Isenburg **Geschäftsführer:** Ahmet Yücedağ **Ver. Redakteur:** Özgür Reçberlik **politikart@yeniozgurpolitika.org**

İnsanlık'ın delirme ihtimali yoktur

Julia Kristeva'nın beş bölümden oluşan 'Hannah Arendt: Yaşam Bir Anlatıdır' kitabının bir yerinde şöyle diyor: "Failin kendisinin, tek başına failin macerası ne kadar kahramanca olursa olsun, kahramanca bir eylem inşa edemeyeceğinin farkındayız. Kahramanca eylem, sadece hatırlanmaya değer hale gelirse kahramanca eylemdir."

Ölüm tarihi: 4 Aralık 1975

Zabel MİRKAN

"Ceset fabrikaları ve unutma hücrelerinin tehlikesi şudur: Günümüzde her yerde nüfusun ve yersiz yurtsuzların sayısının artmasıyla birlikte, dünyamızı yararcı kavramlarla tasarlamaya devam ettiğimiz sürece, insan kitleleri durmadan gereksiz hale gelmektedir."
(Totalitarizmin Kaynakları)

Hannah Arendt, 1906 yılında Almanya'da dünyaya geldi. Orta sınıf Yahudi bir ailenin tek çocuğuydu. Çocukluğu ve ilk gençliği Berlin'de geçti. 1913'te babası vefat ettikten sonra entelektüel ve akademik çalışmalara yönelmesi için annesi tarafından teşvik edildi. 1924 yılında Marburg Üniversitesi'nde eğitim almaya başladı ve buraya geldiğinde Martin Heidegger, Rudolf Bultmann, Edmund Husserl ve Karl Jaspers gibi filozoflardan dersler aldı.

Doktorasını tamamladıktan bir müddet sonra derslere girse de bu dönem çok uzun sürmedi. Ders verdiği yıllarda onu dinlemek isteyenler kapıda adeta kuyruk oluşturuyordu ve dersleri sadece üniversite öğrencilerine değil, herkese açıktı. 1933 yılında Yahudi olduğu gerekçesiyle Alman üniversitelerinde ders vermesi engellendi. Bu olaydan sonra Paris'e giden Arendt, Marksist düşünür ve eleştirmen Walter Benjamin ile tanıştı. Benjamin'in hazin ölümüne dek sürecek bir dostlukları oldu. Fransa'da kaldığı süre boyunca Yahudi göçmenlerle dayanışmaya ve onlara destek olmaya çalıştı. İkinci Dünya Savaşı esnasında Fransa'nın da bazı bölgeleri Naziler tarafından işgal edilmeye başladığı için 1941'de Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti ve o ülkenin vatandaşı oldu. 1959 yılında Princeton Üniversitesi'nin tam kadrolu ilk kadın profesörü unvanını aldı.

En bilinen ilişkisi filozof Martin Heidegger ile yaşadığıydı; ancak bu bir evliliğe dönüşmedi. Heidegger'in savaş döneminde Nazilere ders vermesini, onları haklı gören beyanlarını asla onaylamadı ve bu yüzden Heidegger'le ilişkisini askıya aldı. 1951 yılında ilk büyük kitabı Totalitarizmin Kökenleri yayımlandı. Kitap büyük yankı uyandırdı. Arendt, büyük bir entelektüel cesaretle (büyük bir dirençle karşılaşmasına rağmen) Nazizm ve Stalizmin bir ve aynı dehşetin –totalitarizmin– iki yüzü olduğunu belirtirken –çünkü Kristeva'ya göre ikisi de insan yaşamının aynı şekilde yadsınmasında birleşir– bu izlek kendi düşüncesine karşılık gelir.

Hannah Arendt: Yaşam Bir Anlatıdır

Julia Kristeva, 1941 yılında Bulgaristan'ın Sliven kentinde dünyaya geldi. Uzunca bir süredir Paris'te ikamet eden Kristeva esas olarak edebiyat eleştirisi ve psikanaliz üzerine çalışmakta olup roman dahil oldukça çeşitli alanlarda eser kaleme almıştır. Eserlerinin bir bölümü Türkçeye kazandırılmıştır. Son yayımlanan Türkçe çevirisi ise Hannah Arendt üzerine Toronto Üniversitesi'nde verdiği konferanslardaki anlatılardan oluşan bir kitap: "Hannah Arendt - Yaşam Bir Anlatıdır". Kitabın derdi Arendt'in eserlerinin bazı felsefi yönleriyle –dil, benlik, beden, politik mekân ve yaşam gibi kavramları ele alışı– ile ilgilenmek. Yayımlandığı dönemde hem entelektüel camianın hem de Yahudi cemaatinin gündemine bomba gibi düşen Totalitarizmin Kaynakları ya da Kötülüğün Sıradanlığı'nı çok irdelemeyeceğini; daha çok Arendt'in felsefi düşünce yapısına odaklanacağını söylese de Kristeva eserlerin fazlasıyla etkisinde. Kitabın ilk bölümünde iki-üç sayfada bir bu iki kitaptan birinden bir alıntı görmek mümkün.

Beş bölümden oluşan kitabın ikinci bölümünde Arendt'in Antik Yunan çalışmalarına ve Aristotelesçiliğine değinen Kristeva derinlikli bir karşılaştırma yapıyor Arendt'in Heideggerci ve Aristotelesçiliğiyle ilgili. Bir yerde ise şöyle diyor: "Failin kendisinin, tek başına failin macerası ne kadar kahramanca olursa olsun, kahramanca bir eylem inşa edemeyeceğinin farkındayız. Kahramanca eylem, sadece hatırlanmaya değer hale gelirse kahramanca eylemdir."

Üçüncü bölümde 20. yüzyılı anlatmaya girişen Kristeva, Arendt'in sevdiği yazarlarla başlar. Arendt'in kitaplarında sıkça alıntıladığı Rilke, Emily Dickinson ve Rene Char gibi yazarlardan bahseder. Marcel Proust'un "Hamlet için sorun olmak ya da olmamak değil, ait olup olmamaktır" sözüyle soykırıma varır Kristeva. Kristeva'ya göre Arendt, "Musevilik"in "Yahudilik" haline geldiği sekülerleşme sürecinin, "kimlik"in ya da "varlık"ın ait olma adı altında ortadan kaldırdığını göstererek yorumda bulunmuş ve aynı zamanda bu sekülerleşme sürecenin 20. yüzyılda Avrupa Yahudileri ve hatta Soykırım bakımından kötü sonuçları olduğunu göstermiştir.

Yazar, dördüncü ve beşinci bölümde ise Arendt'in politik ve kişisel deneyimlerini, tutumlarını biraz daha irdeler. Ve kitabı şöyle bitirir: "Bir doğumla eşdeğer olan ve kendi yabancılığımız için bir sığınak sağlayan bir politik eyleme gelince, Hannah Arendt, ufak yanılsamalarla, bizi bu eylem hakkında düşünmeye ve bu eylemi şimdide yaşamaya davet eder; fakat daima optimal politik eylemin temeli olan bağışlama ve vaatle birlikte."

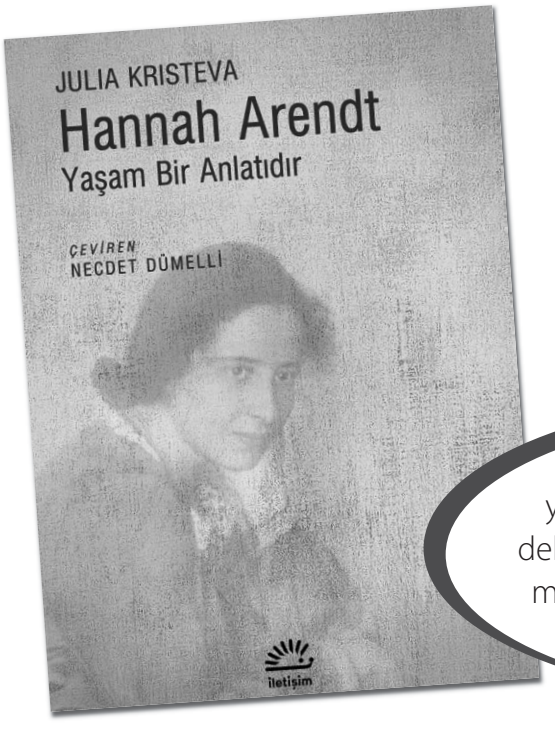

Kitap boyunca dikkat çeken en önemli tutum ise Kristeva'nın, Arendt'i romantik olmakla, liberal olmakla ve hatta Yahudi cemaatine ihanet etmekle suçlayanların düştüğü tuzaklara düşmemiş olması. Politikasına çok da girmeyerek aklamış Arendt'i, ki zaten diğer alanlarda çoğu düşünürden daha temiz bir sicili var Arendt'in. Metin bu haliyle bile, meraklıları için son derece ilgi çekici. Çağın yaşayan en büyük düşünürlerinden biri kendinden önceki en büyük düşünürlerden birini yazıyor, üstelik ikisi de erkek egemen bir alanda kendini var etmeye çalışmış, çalışıyor.

Soykırım öncesi Almanya'dan arta kalan: Dil

Arendt'in de sıkça vurguladığı ve 20. yüzyılın acımasızca gösterdiği üzere, insanlar delirebilir; fakat Arendt'in inancını olmasa bile itimadını -her şeye karşın- yerleştirdiği İnsanlık'ın delirme ihtimali yoktur: Delirmemelidir. Bu, Arendt'in düşüncesinin aşkınlığıdır -ve sınırıdır. Arendt'in anladığı şekilde İnsanlık "genişletilmiş mantalite"ye, ortak iletilebilirliğine bir yatkınlıktan teşekkül olduğu için, Dil'le tanımlanabilir. İnsanlık ve Dil, Arendt'in Varlık yorumlarıdır. Dil deliremez. Arendt'in düşündüğü şey budur ve soykırım öncesi Almanya'dan kendisine ne kaldığı sorulduğunda şöyle yanıtlar: "Dili kaldı."

Bizim için geriye kalan her birimizin kendi dilini, sözünü gözetmesi ve cemaat bağını koruması olacaktır. Bir doğumla eşdeğer olan ve kendi yabancılığımız için bir sığınak sağlayan politik eyleme gelince, Hannah Arendt, ufak yanılsamalarla, bizi bu eylem hakkında düşünmeye ve bu eylemi şimdide yaşamaya davet eder; fakat daima optimal politik eylemin temeli olan bağışlama ve vaatle birlikte. Bağışlama ve vaatle ilgili, İnsanlık Durumu'nda şöyle der Arendt: "Kimsenin hiçbir zaman kendisiyle kuramayacağı, aksine tamamen başkalarının mevcudiyetine dayanan deneyimlere yaslanırlar."

Arendt'in de sıkça vurguladığı ve 20. yüzyılın acımasızca gösterdiği üzere, insanlar delirebilir; fakat Arendt'in inancını olmasa bile itimadını -her şeye karşın- yerleştirdiği İnsanlık'ın delirme ihtimali yoktur: Delirmemelidir.

Kendini ve kimliğini arayan roman:

Kürt Romanı

Romanın en önemli bir özelliği bir dilin bütün imkanlarını sergileyebilecek kapasiteye sahip olmasıdır. Hikaye anlatmanın yanı sıra betimlemeleri, çözümlemeleri, diyaloglarıyla, roman aslında bir dilin kendini tecrübe ettiği alan olma özelliğine de sahiptir böylece.

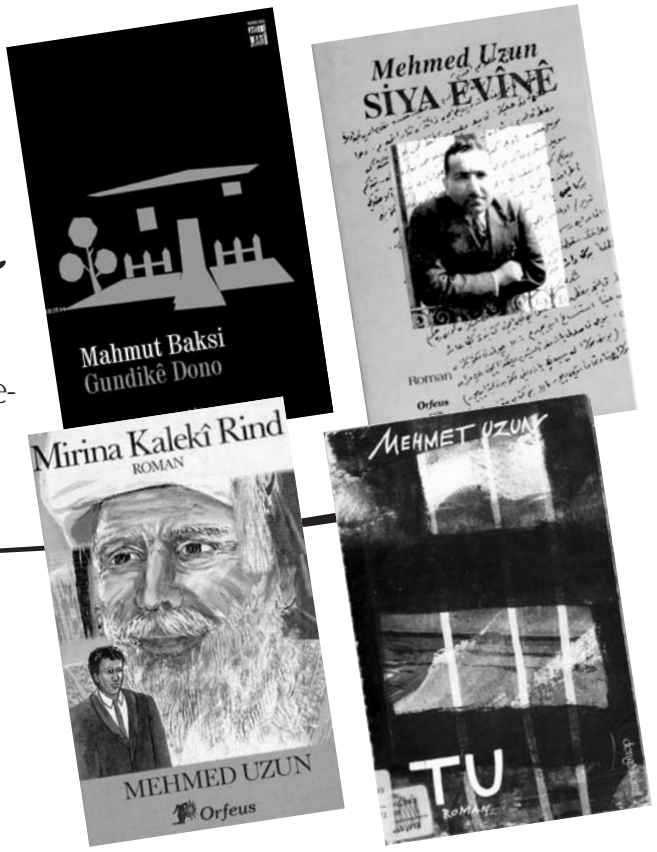

İbrahim S. AYDOĞAN

Roman dediğimiz yazın türünü, Georges Lukacs sözlü anlatıların anlaşılabilir bir devamı olarak kabul eder. Efsaneler ve destansal anlatının bir nevi bireysel ve yazınsal gelişimi olan bu türü aynı zamanda kendi özgünlüğünde ve gerçeklikle sürekli dirsek temasında olan yeni bir dünya yaratımı olarak da tanımlamak yanlış olmayacaktır. Sözlü anlatılardan ve ortak hafıza ürünlerinden ziyade, önceleri manzum ve sonraları da genelde nesir olarak icra edilen roman sanatı, ortak bir çıkış ve etkileşim tarihine sahip olsa da daha çok egemen dillerde gelişimin en üst zirvesine varmıştır. Çünkü bu bireysel anlatı türü şehirli olmanın eseriydi; ortaya çıktığı zamanı da düşünürsek kolonyalist çağ ile aynı devirde gelişmiştir.

Geçtiğimiz yüzyılda diğer bütün edebi türleri silip süpürmüş olan bu yazın tarzı üzerine yapılan çalışmaların çok yönlülüğü bile aslında bize romanın bütün tarifini vermektedir. Günümüzün en yaygın ve hatta en popüler edebi türü de olan romanın bazı önemli özellikleri vardır ki alanın bütün uzmanları tarafından kabul görmektedir.

Birincisi, romanın diğer edebi türler gibi özel bir kalıp içerisinde tanımlanamayacağıdır. Serbest ve tamamen özgür bir anlatı tarzına sahip olan bu tür, hiçbir kaide tanımaz, anarşist bir yapıya sahiptir; ama diğer bütün yazın türlerinin hepsinden almayı da ihmal etmeyecek kadar gelişime ve değişime açık olmasıyla, bugün yazarların da en sevdiği tür haline gelmiştir. 17. yüzyıla kadar basit bulunan ve entelektüellerce burun kıvrılan bu yaratım şeklinin hem hikaye anlatıp hem de entelektüel derinliği bulacağını pek kimse beklemiyordu herhalde. Gazetecilikten sosyolojiye ve psikolojiye, tarihten güncele ve siyasete, şiirden resme ve tiyatroya, bütün türlerin birleştiği alan oldu roman.

Üzerinde hemfikir olunan bir diğer özelliği ise, insana yakın olmasıdır. Hislere yoğunlaşmasıyla bilinen şiire nazaran, romanın hikayeler aracılığıyla yarattığı durumlara soktuğu insanların hallerini anlatan en eğlenceli tür de olmuş olması, onun günümüzdeki önemini en iyi anlatan özelliğidir. Bu özelliğin önemine vurgu yapmak için, Virginia Woolf "Rus romanlarında ana kahraman ruhun kendisidir" demiştir.

Bir dilin kendini tecrübe ettiği alan olarak roman

Romanın bir diğer en önemli özelliği ise bir dilin bütün imkanlarını sergileyebilecek kapasiteye sahip olmasıdır. Hikaye anlatmanın yanı sıra betimlemeleri, çözümlemeleri, diyaloglarıyla roman, aslında bir dilin kendini tecrübe ettiği alan olmak özelliğine de sahiptir böylece. Yazarın hem kendisinin hem de yazdığı dilin imkanlarını sonuna kadar zorladığı bu anlatı türünün özellikle de ezilen ve sömürülen halkların, yok sayılan ve yasaklanan, üstüne küçümsenerek kullanım dışına itilen gariban dilleriyle yazmanın sancısı ama aynı zamanda anlamı da diğer dillerin yazarlarına göre çok farklıdır.

Deprem başlamıştı

Ngugi wa Thiong'o, kimsenin bilmediği bir coğrafyada, Kenyalı küçük bir çocuktu. Okulda dersleri genelde iyi olmadığından, pek de parlak olmayan bir öğrenciydi. Ama ona geleceğin kapılarını açan özelliği, İngilizceyi iyi öğrenmiş olmasıydı. Zaten, sırf İngilizcesi iyiydi diye ülkenin en önemli okullarına kabul edilen bu çocuk, kendi küçük ve siyahi bedeninden çok daha büyük bir canavarın varlığını ve üstelik o canavarın çok uzaklardan gelen, soluk beyaz tenli ve soğuk dilli ve aslında kötü niyetli olduğunu çok sonraları öğrenecekti. İngilizce şarkılar söyleyip, İngiliz çocukları gibi Londra'ya gitmeyi hayal etmekle birlikte bir yandan Kenyalı ve siyahi benliğini yitirirken, öte yandan sonraları yıllarca arayıp bulduğu kayıp annesine sarılan öksüz bir çocuk gibi sarıldığı "Kikiyu" dilini de aslında gittikçe daha çok unuturken, bir yandan da asla tam İngiliz olamayacağının farkına varana kadar hep kendisine öğretilen, kendisine önerilen ve kendisine sevdirilen başka bir dilin ve başka bir benliğin kucağında yaşadı. Ancak Afrikalı yazarların davet edildiği bir kongrede birdenbire yeni bir şey farketti; artık o başka dil olan ve kendisini de başkalaştıran o ulaşılamaz üstün varlığın dilinde birçok piyes, şiir, roman ve makale yazmış olan Ngugi.

Ngugi, konferansa davet edilen Afrikalı yazarların hepsinin sadece "İngilizce yazan Afrikalı" yazarlar olarak özenle seçilmiş olduğunu görünce sarsıldı. Daha önce de kendisinde geliştiğini farkettiği sorgulayıcı bir tavırla kalkıp sordu neden sadece İngilizce yazanların davet edildiğini ve neden yerel dillerde yazan Afrikalı yazarların konferans dışında tutulduğunu. Elbetteki diplomatik veya kaçamak cevapların ardı arkası kesilmeyecekti. Ama deprem başlamıştı, asıl sorgulama, geleceğe İngiliz gözü ve diliyle bakmayı öğrenen Ngugi'nin asıl kendi ruhunda yaşanacaktı.

Egemenin diliyle yazmanın mahcubiyeti

O günden sonra edebi eserlerini artık sadece anadili olan Kikiyu dilinde yazmaya karar verdi. Çünkü anlamıştı. O bir ezilendi, sömürge bir ülkenin kayıp çocuğuydu, yıllarca sürecek bir maceraya girişip çok az okunan ama asıl muhataplarına ulaşmasının tek aracı olan Kikiyu'ya yöneldi, annesini bulması ve ona sıkı sıkı sarılması gerekiyordu.

'Decolonising The Mind' isimli eserinde, yukarıda kendimizce uyarladığımız bu hikayesini İngilizce ve Kikiyu dilleri ile olan bağlarını anlatan bu yazar, aslında Frantz Fanon ile olan randevusuna gecikmeyle varmış bir arkadaşı sayılabilir bugün. Yazar o güne kadar egemenin diliyle yazmanın mahcubiyetini yaşamaktadır. Beyaz maskeler takıp beyaz kadınları hayal ederek yaşayan siyahi erkek artık kendini sorguluyordu. Dilinden ve benliğinden bu kadar uzaklaştığını farketmiş ve yazar-aydın olarak tarihsel rolünü oynayamadığı ve hatta o rolün tam aksine, egemene ve onun diline hizmet ettiğini anlayacak derinliğe ulaşana kadar utanmıştır. Ancak bu anlatısıyla kendi dilini küçük gören başka bir çok kişiyi de sarstığı kuşku götürmeyecektir. Fanon'un "metropollerde sömürgecinin çarkından geçip eğitilmiş olan sömürge aydınının artık kendi halkına anlatacağı bir şey yoktur" ayetini sonradan deşifre etmiş ama sonunda uygulamaya geçirerek böylece fenomen bir yazar da olmuştur. Egemenin, sömürgecinin ve asimilasyonun temsili olarak kabul ettiği İngilizce ile yazmamaya karar verir o kitabıyla ve kendisini eğiten o dile veda eder.

Ezilenlerin ve sömürgelerin kimliği, dillerinde saklıdır; o dil aslında bilinçtir; sömürgecinin ise size karşı iktidarını her daim kılabilmesinin tek yolu, işte o dilin ortadan kaldırılması, yani bilinçlerinin formatlanmasıyla mümkündür. O yüzdendir ki sömürgeciler ilk önce dili yasaklarlar. Çünkü egemeni sevmenin ilk şartı, onun sana sunduğu dili ve kültürü sevmek, bir yandan da kendi öz dil ve kültürünü yadsımaktır. Bunun için de hayati şartlarının üst seviyeye getirilmesi kriteri vardır. Egemene benzeyen daima kazanır, bütün kapılar onun için kolaylıkla açılır; çünkü o bir başarının eseridir; sömürgeciliğin ve asimilasyonun zaferinin eseri.

Egemen ile olan doğrudan ilişkinin birdenbire kesilmesi

Yüzyıllık tarihine rağmen egemenlerin gözünü kan bürüdüğünden ancak 70'li yıllarda alenen örgütlenmeyi başarabilmiş Kürt hareketi, aslında bir dil hareketi de olması gerekirken, kendini egemenin diliyle idame edip tanımlamaktaydı. Ayrılıkçı Kürt olmaktansa, komünist olmak daha çok kabul görebiliyordu. Ancak tamamen egemen diliyle öğrendiği ideolojik okumalardan geçen bu kuşak, 12 Eylül tahribatıyla yeraltına çekilmek, ülke dışına çıkmak ve mekan değiştirmek zorunda kalmıştı. Egemen ile olan bu doğrudan ilişkinin birdenbire kesilmesi, Kürt ve Kürdistan isimlerinin ve Kürtçenin geldikleri bu yeni ülkelerde kanuni sorun olarak tanımlanmaması, ilk defa Kürt olduğu için İsveç, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde kıymet bulabileceğini anlaması, doğal olarak denizden çıkmış balık misali, sürgünde kendini arayan 70'li yılların Kürt militanlarına yeni bir yol gösterdi: Kürtçe edebiyat.

Ngugi wa Thiong'o, F.Fanon'un "metropollerde sömürgecinin çarkından geçip eğitilmiş olan sömürge aydınının artık kendi halkına anlatacağı bir şey yoktur" ayetini sonradan deşifre etmiş ama sonunda uygulamaya geçirerek böylece fenomen bir yazar da olmuştur.

Harıl harıl yazmaya başladılar

Kürtçe yazmak yeni değildi. Ama hep marjinal idi. Kaç kişi okuyordu ki zaten. O yüzden dönemin siyasi tartışmaları ülkedeyken egemen dil olan Türkçe ile yapılıyorken, bu mekan değişimi ile beraber birdenbire Kürtçeye dönüştü; çünkü Kürtçe kendini arayışın pratik ve en güçlü sembolüydü onlar için.

80'lerin başında Avrupa ülkelerine göçmek zorunda kalan bu kuşak, büyük ihtimal, ne Frantz Fanon'u, ne Aimée Césaire'i, ne Albert Memmi'yi, ne de Ngugi wa Thiong'o'yu bilmekteydi. Ama, sömürgeciliği anlamak için ille de birilerini okumaya gerek yoktu ki. O yüzden harıl harıl yazmaya başladılar. Bu yazının yazarının sohbet etme imkanı bulduğu ilk Avrupalı Kürt Roman yazarlarından birinin hikayesi çok ilginçtir. İsmini kendisine saygı sebebiyle saklı tutmak istediğimiz ama hikayesinin sarsıcı gerçekliğinden dolayı anlatmak istediğimiz bu romancı, kendisine neden o zamanlar bu kadar basit roman yazdığı sorulduğunda hemen bizi durdurup şöyle demişti: "Önce hikayemi dinle, sonra soruna cevabı kendin bulursun". Ve böylece hikayesini anlatmaya koyulmuştu. Meğerse yazarımız, 80'li yılların başında Avrupa'daki bir ülkede verem hastalığına tutulmuş. O dönemde veremin henüz çaresi olmadığından o da bir mahkum gibi hastanede öleceği günü beklerken halkının içinde bulunduğu duruma karşı çaresizliğini düşünmüş ister istemez. Ve işte o an henüz yapması gereken çok şey varken ölmenin kayıp olacağına kanaat getirmiş ve halkı için ölmeden önce bir roman yazmaya karar vermiş. Hatta bir değil iki roman yazmış. Halkına karşı son vazifesini yapmış. O öylece ölmeyi beklerken romanları daktiloya geçirilmiş, 500 nüsha halinde basılıp çevreye dağıtılmış. Bugün için çokça nayif ve berbat romanlar olmalarına rağmen herkes de almış ama veremin ilacı bulunmuş ve yazarımız ölmemiş.

Kendini anlatmayan ya da ana kahramanı bir Kürt militan ya da idealize edilen bir aydın olmayan tek romancı olmuştur Avrupa Kürtleri arasında. O da veremden ölmeyen yazarımız ile Mehmed Uzun arasında Helîn ve Gundikê Dono isimli iki roman yazmış olan Mahmud Baksî'dir.

Kürt ve Kürdistan isimlerinin ve Kürtçenin geldikleri bu yeni ülkelerde kanuni sorun olarak tanımlanmaması, ilk defa Kürt olduğu için İsveç, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde kıymet bulabileceğini anlaması, doğal olarak denizden çıkmış balık misali, sürgünde kendini arayan 70'li yılların Kürt militanlarına yeni bir yol gösterdi: Kürtçe edebiyat.

Mecburiyetten başlayan bir edebiyat

Avrupa'da yazılmış ilk romanlar olma özelliğine sahip olan bu iki romanın öyküsü, yani Avrupa'da Kürt romanının tarihi işte böyle başlamaktadır. Kimsenin yirmi yıl boyunca isimlerini bile bilmediği ve hatta dağıtılan 500 nüshasının hiç okunmadığı bu iki roman, tahmin edilebileceği gibi Kürdistan'da siyasal örgütlenme çalışmaları yürüten militanlar üzerinden Kürtlerin içinde bulunduğu durumu anlatıyordu. Ama o kadar naif ve o kadar uzaklar ki roman türünün kendi tarihsel gelişiminden, ancak ezilen bir dilin hiç okunmayan bir yazarı tarafından ve okunmayan ezilen dilinde sadece bir halk davasına hizmet için yazılması mümkün olabilir. Yoksa kendisinin söylediği üzere o yazarın asla ve katiyen roman yazmak gibi bir düşüncesi olması düşünülemezmiş.

Ulusal harekete hizmet

Sorunumuz da işte burada başlamaktadır. Mecburiyetten başlayan bir edebiyat tarihinin devamı olarak biz kendimizi nereye konumlandıracağız? Aslında Kürt edebiyatı genel olarak ve özelde Kürtçe (Kurmancî) romanı, zaten bu kimlik arayışı ve kendini tanımlama kaygısı üzerinden gelişmiştir. Edebiyatın diğer dillerdeki tarihinde de teker teker yazarlar bireysel anlamda sıkça altı çizilen bu ruhi kaygı, Kürt yazarlarında ulusal harekete hizmet anlamı ve önemi de taşımaktadır. Mehmed Uzun'un kişisel sorgulamalarını aktardığı Tu isimli romanı, aydın kaygısını anlattığı Mirina Kalekî Rind ve ülke özlemini anlattığı Siya Evînê ve Bîra Qederê romanlarının sonuçta gerillaya katılan gençleri ve kontrgerillaları sömürge bir ülkenin savaş ortamında anlatan Ronî Mîna Evînê Tarî Mîna Mirinê romanları, aynı zamanda bireysel ve hatta patolojik diye tanımlanabilecek bir eylemselliğin nasıl da özüne dönüp genelleşebileceğinin en başarılı örneğidir.

Ilk Kürt romanı olarak 'Mem û Zîn'

Bu tavır da, Kürtlüğü Kürtçe üzerinden sahiplenme çabası da bizde bir gelenek halinde sunulabilir. Êhmedê Xanî'nin girişte anlattığımız roman tanımlamasına giren Mem û Zîn isimli manzum romanı, yine aynı kaygıyla ve "Kürtlerin hiç kitabı yok, aşktan bahsetmeyi bilmezler" diyen Arap ve Türklere karşı yazıldığını bilmeyen yoktur. Bir romanın bütün özelliklerini barındırdığından "İlk Kürt romanı" olarak kabul ettiğimiz bu eser, diğer bütün dillerde olduğu gibi halk arasında bilinen bir sözlü efsanenin o dönemin yaygın yazın türü olan şiirle ve mesnevi türüyle yazılmasıdır.

İdealize etmeyen tek romancı

Kendini anlatmayan ya da ana kahramanı bir Kürt militan ya da idealize edilen bir aydın olmayan tek romancı olmuştur Avrupa Kürtleri arasında. O da veremden ölmeyen yazarımız ile Mehmed Uzun arasında Helîn ve Gundikê Dono isimli iki roman yazmış olan Mahmud Baksî'dir. Gundikê Dono isimli eşsiz eserin bize göre tek bir kusuru vardır: dili çok basit hatta bir roman için fazlasıyla basittir. Yazar, kendini çok ilginç bir fiksiyon kurgusu gibi görünen ama Xerzan'da bir köyde zorla evlendirilen bir genç kızın kendi sevdiği erkekle bir olup zorla evlendirildiği ağayı öldürtmesiyle özetleyebileceğimiz gerçek bir olaydan alınmış olan hikayeyi anlatmakla sınırlamış ve, neredeyse girişteki birkaç betimleme dışında, dile hiç yoğunlaşmamıştır. Ama ağa öldükten sonra, dünyanın döngüsünün böyle olduğunu ağa giderse oğlunun geleceğini, onun da öldürüleceğini ama "bir gün Xerzan'ın muhakkak özgürleşeceğini" son paragrafta bir kahramana söyletmekten de alıkoyamaz kendini.

Ciddi bir kurgusu olan ilk Kürt romanı

Sonrasında roman yazan Bavê Nazê de yine kendi başına gelmiş olan "Stokholmê te çi dîtiye beje" isimli romanında İsveç başbakanı Olof Palme'nin öldürülmesi sonrası haksız yere suçlanan bir Kürt gencinin hikayesini anlatmaktadır. Resimleri gazetelerin manşetlerinde çıktıktan sonra şikayet edilip yakalanan ama sonrasında yanlışlık olduğu anlaşılınca serbest bırakılan mülteci Kürt genci, aslında yazarın kendisidir. Bu olayın yanında bu roman, aynı zamanda derin psikolojik çözümlemelerin olduğu ve ciddi bir kurgusu olan ilk Kürt romanı olma özelliğine de sahip olması sebebiyle en başarılı Kürt romanlarından biri olarak sunulabilir. Ancak yazarın dil kaygısı her fırsatta kendini ele vermiş ve yazar romanda garip bir şekilde ısrarla bazı Kürtçe deyimleri yama gibi sıkıştırmaya çalışmış.

Anlatıyı değil de dilin kendisini yazın çalışmalarının merkezine koyan birkaç yazarımızdan en bilineni Medeni Ferho'dur. Romanlarını Avrupa'da yazmış olan bu romancımız, yöresel Torik Kurmancîsinin en güzel kullanımlarını sunmuş ama bir yandan da ciddi romanlar yazmıştır. Her ne kadar en başında, o da kendisinden öncekiler gibi Mirze Miheme gibi sözlü halk edebiyatına dayanan hikayeleri romanlaştırmaya gayret etmişse de Dora Bacînê bi Dar e gibi romanlarıyla bunu rahatlıkla aşabilmiş ve modern romancılığın başarılı bir örneğini sunmuştur.

Kendisini anlatmıyor muydu?

Aynı şekilde Hesenê Metê ve Firat Cewerî'den de bahsedilmesi gerekmektedir. Toplumu idealist bir gözle gören bir köy öğretmeninin gittikçe köylülere benzeyerek kendisiyle çelişkiye düşmesinin mizahi enfes bir dille anlatıldığı Labîrenta Cinan romanı, bir yandan öğretmenlikten atılan Mamoste Kevanot'un hikayesini az görülür derecedeki başarıyla anlatırken, aynı zamanda yazarın kendisinin başından geçmiş bir olaydır. Firat Cewerî ise aslında daha çok öykü yazmasıyla bilinmesine rağmen geç dönemde başladığı roman türündeki ilk eserinde uzun yıllar aradan sonra ülkeye dönen sürgün bir eski militanı anlatarak aslında kendi duygularını kahramanı üzerinden anlatmakta ama bir yandan da bütün kuşağı temsil etmektedir. Peki ya Siya Evînê ve Bîra Qederê de usta bir anlatıcının kurnazlığıyla Memduh Selim ve Celadet Bedirxan'ın hikayelerini anlatan yazar, aslında onlar üzerinden ülkesine özlemle yaşayan Mehmed Uzun'un kendisini anlatmıyor muydu?

İşte Avrupa'da Kürt romanının serencamı... Kendini bulacak ve şaheserler yaratacaktı ama onun en büyük kaygısı, çocukken kaybettiği ve yıllarca arayıp sonunda bulduğu annesiydi. Ona sıkı sıkı sarıldı... Kürtçe yazmak kendini aramaydı ama aynı zamanda bir başkaldırıydı...

* Yrd. Doç. Dr. İbrahim Seydo Aydoğan, Paris INALCO (Sorbon) Üniversitesinde Kürtçe Bölüm Başkanı'dır ve Kürt dili ve edebiyatı alanında dersler verip araştırmalar yapmaktadır.

İsveç'te Kürt yayıncılığı

✓ Kâr amacı gütmeyen veya en az kârı hedefleyen tek kurum belki de Stockholm Kürt Enstitüsü yayınlarıdır. Kazandığı az miktardaki kârı da tekrar halkın hizmetine sunacak çalışmalarda kullanır. Halktan aldığını tekrar halkın hizmetine sokan, kâr hedefi olmayan ulusal bir kurumdur ve yayıncılık yaşamında da bu prensibini göz önünde bulundurur.

✓ Hesapta olamayacağını zannettiğimiz bazı iç siyasi faktörler de işin içine girince Kurdiska İnstitütet'in yayıncılığı daha da zor duruma düştü. Binbir emekle yayınladığı ve Güney Kürdistan'a gönderdiği kitaplarının KDP gümrüğüne takılması, kendi ideolojilerine uymadığı gerekçesi ile imha edilemesi de Kürt yayıncılığı hanesine acı bir darbe olarak yazılacaktır.

Şoreş REŞİ

Avrupa'nın her bir ülkesinde yaşayan yazarların başlı başına sorunlarından biri de kitaplarını yayınlayacakları bir yayınevi bulamamalarıdır. Bu alanda derin ve çeşitli sorunlar var ama yeterince gün yüzüne çıkmamıştır. Aslında şunu da iddia etmek mümkün; bu alanda kolaylıklar ve olanaklar fazla olsaydı, belki yazan insanlarımızın sayısı bugünkünün iki katı da olabilirdi. Çünkü, biliyorum ki bir sürü kitap, yayınevlerinin mahzenlerinde çürüdü, kayboldu veya yayınlanamadı. Bu zorlukları gören insanlar da yazmaktan vazgeçti. Bunlardan birkaçını bizzat tanıyorum. Bir diğer başlıca sorun da bazı yayınevlerimizin aşırı politikleşmiş olması... Bu nedenle ayrı siyasi görüşten olan yazarların oraya gitmekten kaçınması ve yayınevinin ulaştığı çevrenin sınırlı kalması gibi problemler de var. Bu yazı ile İsveç'teki yayıncılığın durumunu ve sorunlarına ışık tutmaya çalışacağım.

Tahmin edileceği üzere Avrupa'da yayıncılık pahalı bir iş; eğer yaşadığın devletten veya AB'den bir yardım almıyorsan işin zor. Çünkü; kira, makina, elektrik, malzeme, vergi, işçilik gibi giderler çok pahalı. Bunları ödemek zorunda olan ve biraz da kâr amacı olan yayıncı, işletmesini kurtarmak için yayıncılığın yanında ek işler yapmak zorunda kalıyor. Bunların başında kitabın yazarından para almak gelir. Yayıncı buna mecburdur yoksa işletmesi yürümez. Parasal durumu iyi olmayan yazarlar da böylece kitabının basımından yoksun kalıyor.

Yayıncının basımını yaptığı kitabın dağıtımı da ayrı bir dilemma. Avrupa'nın geneline veya bir kısmına dağıtım yapan hemen hemen hiç bir yayınevi yok. Çünkü giderler pahalı, satış az ve bu nedenle çoğu zarar ediyor. Bu konuda bildiğim tek dağıtım şirketi veya yayınevi, Mezopotamya Yayınevi'dir ki o da çoğu ülkeye gidemiyor. Özellikle de İskandinavya ülkelerine gidişler pahalı olduğu için çoğu kez zarar ediyor. Bu nedenle her zaman her yere gitmek istemiyorlar. Bu nedenlerden dolayı çoğu yayınevimizin ulaştığı alan yaşadığı ülkenin sınırları oluyor ki, ona da çoğu zaman imkanları yok. Dağıtım, yayınevinin olduğu şehirle sınırlıdır desek belki daha doğrudur.

İsveçlilerin yayıncılığı da şöyle işler: Yazar kitabını herhangi bir yayınevine verir, onlar kitabı okuduktan sonra eğer ideolojilerine uygun ise ve pazarda satabileceklerini düşünürlerse basımına karar verirler. Yazara belli bir oranda telif hakkı verdikten sonra, her satılan kitap başına da belli bir yüzdelik verir. Ama dağıtımını bütün ülkeye yapar. Devletin kültür kurumlarından büyük ihtimalle yardım alır ve satışlar da olduğu için hem yazarı hem de yayınevini kurtarır. Böylece sistem saat gibi çalışır.

Ama bizde sistem çalışmıyor, çünkü hem üstten hem de altan bunu besleyen veriler çok sıkıntılı.

İsveç'teki Kürt yayıncılığını birkaç kategoride sınıflandırmak mümkün:

Kâr amacı gütmeyen yayıncılık:

Kâr amacı gütmeyen veya en az kârı hedefleyen belki de tek kurum Stockholm Kürt Enstitüsü yayınlarıdır. Kazandığı az miktardaki kârı da tekrar halkın hizmetine sunacak çalışmalarda kullanır. Halktan aldığını tekrar halkın hizmetine sokan, kâr hedefi olmayan ulusal bir kurumdur ve yayıncılık yaşamında da bu prensibini göz önünde bulundurur.

Enstitü 1996 yılında kuruldu. Kuruluşu ile birlikte bir yayın dergisi ihtiyacını hissetti ve "Avaşîn" dergisini çıkardı. Bu dergi Kürtçenin bütün lehçeleri ile 13 sayı yayınlanabildi. Yazar çevrelerinden gelen yoğun istek üzerine 'Rewşen Yayınları' adı altında yayıncılığa başladı. Rewşen Yayınları adı altında bütün Kürt lehçeleri ile 68 kitap yayınladı ve bu kitaplar Avrupa'nın birçok ülkesinde dağıtıldı. Kürt dili ve alfabesi üzerine yayınlanan kitapları Mahmur ile eski Sovyet Cumhuriyetleri'ne kadar da ulaştı.

Daha sonra 'Kurdiska İnstitütet' ismi altında yayıncılığa başlayan Enstitü şimdiye kadar 38 kitap yayınladı. Ama günümüzde artık kitap basamaz duruma gelmiştir. Enstitünün yayın yaşamı şu anda bir tıkanmayı yaşıyor. Çünkü dağıtımı çok zor ve kitap satışları hemen hemen durmuş vaziyette. Durum bu olunca ve giderlerin de fazlalığı göz önünde bulundurulduğunda kitap basımı artık zorlaşıyor. Binlerce Euro verip de bastırdığı kitaplar hala depoda beklerse yayın alanında büyük bir kriz ve tıkanma yaşaması da normal.

Hesapta olamayacağını zannettiğimiz bazı iç siyasi faktörler de işin içine girince Enstitü'nün yayıncılığı daha da zor duruma düştü. Binbir emekle yayınladığı ve Güney Kürdistan'a gönderdiği kitaplarının KDP gümrüğüne takılması, kendi ideolojilerine uymadığı gerekçesi ile imha edilemesi de Kürt yayıncılığı hanesine acı bir darbe olarak yazılacaktır...

Kâr amaçlı yayıncılık:

İsveç'te kâr amaçlı yayıncılık yapan iki özel şirketten bahsetmek mümkün. Bunlar, APEC yayıncılık ile Still Ofsett Yayıncılıktır. Yukarıda da yazdığım gibi, her iki yayınevi de kitap yayıncılığın yanında, işletmenin yaşayabilmesi için reklam, resim, kumaş basımı vs. gibi çeşitli işlerin basımını da yapmak zorunda kalan yayınevleridir. Her ikisi de başta dağıtım işini yaptıysa da sonradan vazgeçti. Çünkü kârlı bir iş değil, zaman kaybı ve masrafları artırmaktan başka bir şey getirmedi.

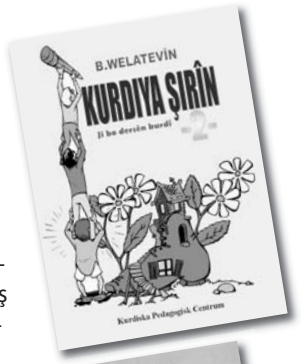

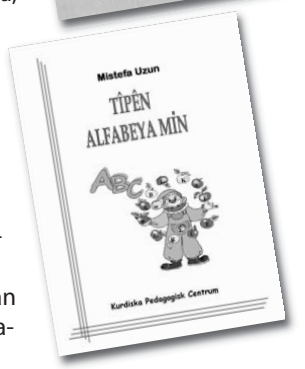

APEC: 1988 yılında kuruldu. Şimdiye kadar çeşitli dil ve diyalektlerde 300'ün üzerinde kitap yayınladı. Kürt yayıncılık alanında, özellikle de çocuk kitaplarının tercümesi ve basımında, Kürtler üzerine yazılmış yabancı kitapların tercümesi ve yayınlanması ile Kürt yazarların kitaplarını basımında APEC önde gelir. Aynı zamanda İsveç'te yayınlanan diğer yayınevlerinin kalitesini yakalayabilmiş, modern ve Avrupai tarzda çalışan en büyük yayınevidir. Şimdiye kadar bu alanda yüzlerce kitabın Kürt kültür dünyasına kazandırılmasında büyük hizmetler vermiştir. Yaptığı bu hizmetler halk tarafından alkışlanırken, politik rengini yayıncılığa yansıtması da o kadar eleştirilmektedir. Çoğu kez insanların; "APEC, Ö..... H..... karşıtı kişilerin yuvası olmuş!" dediğini kulaklarımla duydum. İsveç'ten, Avrupa ülkeleri ve ülkedeki kitap fuarlarına katılan tek yayınevinin APEC olduğunu da belirtmem gerekir. Son yıllarda Amed ve Güney Kürdistan'da birer şube açma girişimlerinin olduğunu biliyorum. Bunların dışında İsveç kültür sisteminden yararlanmasını en iyi bilen ve bunu belli bir oranda yazarlarla da paylaşan bir yayınevidir. Üç aylık Birnebûn dergisinin sistematik olarak yayınlanmasına da öncülük eder.

Stil-Offset: Benzeri tarzda çalışan ama aynı hacimde olmayan bir diğer yayınevimiz de şimdiki ismi ile "Stil-Offset"tir. 1990'lı yıllarda "Medya Yayınevi" ismi ve yayıncılık amacı ile kuruldu. Yayınevi olarak 15'e yakın kitap yayınladı ama şartların zorlaması ile formatını ve ismini Stil-Offset yapmak zorunda kaldı. 2000'li yıllarda İsveç Kültür Bakanlığına bağlı yardım kurumunun bazı bahaneler ve oraya bağlı çalışan Kürt kitap değerlendirmecilerinin tavsiyeleri sonucu kitaplara yardımın verilmemesi de bu formatın değişmesinde büyük rol aldı. Aynı dönemde üç aylık "Veger Dergisi"nin yayıncılığını da üstlenen Meyda Yayıncılık, İsveç Kültür Bakanlığına bağlı yardım kuruluşunun 'siyasi bir dergidir' bahanesi ile yardım vermemesi sonucu yayını durdurmak zorunda kalmıştı.

Ekonomik şartların baskısı ile ismini Stil-Offset yapan yayınevi, bir matbaa formatına da dönüşmek zorunda kaldı. Medya Yayıncılık döneminde başlattığı kitap dağıtımını da büyük bir ölçüde bir kenara bırakarak, yazarların kitaplarını onların parası ile basımını yapar duruma geldi ve şimdiye kadar 100'e yakın kitap basımı yaptı. Kitaplarını bu şekilde basan yazarlar kitabın dağıtımından da kendisi sorumludur. Yayınevi şu anda bir matbaadır ama araştırma, çocuk kitapları ile dil üzerine yazılan kitapların yayını hala sürdürürken, bunun sistematik bir durum olmadığını belirtmek lazım. Son olarak "Rêzimanê Kurdî" kitabının basımını yapmıştır.

Eğitim amaçlı yayıncılık:

Esas amaçları eğitim kitaplarının basım ve dağıtımı olan ama arka planda kâr da hedefleyen iki yayınevimiz var. Bunlardan biri "Dibistana Kurdî" diğeri de "Kurdiska Pedogogisk Centrum"dur.

Dibistana Kurdî: İsveç'in Västerås şehrinde Haydar ve Sabiha Diljen tarafından kurulan hem iki dilli bir okul, hem de bir Kürt yayınevidir. Sadece ders kitapları yayınlar. İsveç okul idaresi ile birlikte, eşitlik, insan hakları ve herkesin aynı değerde olduğu prensipleri çerçevesinde çok değerli eğitim kitaplarının yayınlanmasına imza atmışlardır. Avrupa standartlarında, İsveç'te yaşayan çocuklara göre pedagoji ilmi ile hazırlanmış kitapların hem Avrupa hem de ülkedeki kitap yayını üzerinde büyük etkisi olduğunu düşünüyorum. Ayrıca okullarında Kürtçe eğitim ile de büyük bir hizmet vermişlerdir. Şimdiye kadar yüzlerce öğrenci yetiştirmiş, öğretmenler için konferanslar düzenlemiştir. Yayınladıkları kitaplar, sadece okul idaresi tarafından dağıtılır ve piyasada satılmaz. Bunun yanında, internet üzeri öğretici okul, video ve kurslar alanında da hizmet vermektedir.

Kurdiska Pedagogisk Centrum

Pedagog Hakkı Balta'nın kendi çabaları ile 2014 yılında başlattığı bir yayınevidir. Sadece çocuk ve ders kitaplarının yayını ile ilgilidir. Yayınladığı kitapları hem okullara hem de piyasada kendi çabaları ile satışını yapar. Şimdiye kadar ilkokul ve lise öğrencilerine yönelik onlarca kitap yayınlamıştır. Bunun yanında çeşitli eğitim seminerleri ile konferanslar da yapmıştır.

Sonuç olarak şunu demek gerekir, ister kâr amaçlı ister kâr amacı olmayan İsveç'teki yayınevlerimizin Kürt kültür dünyasına, Kürt eğitim sisteminin şekillenmesine, Kürtlerin tanıtılmasında, Kürtçe'nin bütün lehçeleri ile gelişmesine büyük katkıları olmuştur ve olmaya devam ediyor.

APEC, İsveç'te yayınlanan diğer yayınevlerinin kalitesini yakalayabilmiş, modern ve Avrupai tarzda çalışan en büyük yayınevidir. Şimdiye kadar bu alanda yüzlerce kitabın Kürt kültür dünyasına kazandırılmasında büyük hizmetler vermiştir. Yaptığı bu hizmetler halk tarafından alkışlanırken, politik rengini yayıncılığa yansıtması da o kadar eleştirilmektedir.

Sonuç olarak şunu demek gerekir; ister kâr amaçlı ister kâr amacı olmayan İsveç'teki yayınevlerimizin Kürt kültür dünyasına, Kürt eğitim sisteminin şekillenmesine, Kürtlerin tanıtılmasında, Kürtçe'nin bütün lehçeleri ile gelişmesine büyük katkıları olmuştur ve olmaya devam ediyor.

Pêlên Bêrîkirinê romanında bir sürgün mekanı olarak

Stockholm

Dawid YEŞİLMEN

Roman bir ormanda başlıyor. "Titrek, üşüyen, pürüzlü, delik deşik…" gibi tasvirlerle tanıtılan ağaç, yabancılık psikolojinin kapısıdır, sürgündür:"Güneşle beraber gülen kayalar nerede? Tutunabileceğin kayalar nerede? Umut fışkıran kayalar nerede?"

1980'den bu yana nitelik ve nicelik olarak Kürt edebiyatı kendine bir gelişme kapısı açmış durumda. Kuşkusuz Stockholm'ün ve İsveç hükümetinin bu şehirde mülteciler için yarattığı imkanlar, Kürt dili ve edebiyatı için gerçekten bir soluk oldu. Politik bir yenilgi psikolojisi ve kırık bir dille, Kürdistan'da genellikle aktivist olan aydınlar, orada, Celadet Elî Bedirxan'ın deyimiyle kılıcı kınına koyup kaleme sarılmışlardı.

Kürt edebiyatının bu kuşağından, bir roman ve birkaç araştırma çalışması lie tanınan, daha sonra yaptığı editörlük ve dilbilim çalışmaları ile tanınan, Mustafa Aydoğan'dan ve yazdığı tek romanı 'Pêlên Bêrîkirinê' (1997) (Hasret Dalgaları)'dan söz ediyorum. Roman ne diasporada ne de ülkede ikinci baskısını hiç yapamadı. Halbuki son yıllarda, özellikle Diyarbakır'da o dönem yazılan romanların çoğu tekrar tekrar yayımlanmaya başladı. Araştırmalarım neticesinde kimsenin bu romandan tek kelime dahi etmediğini fark ettim. Ne tanıtım yazısına rastladım ne de herhangi bir eleştiriye. Adeta sessizliğe gömülü bir roman…

1970'den bu yana dünyadaki sürgün aydınlar için sığınak olan Stockholm, o yılların ortalarından itibaren Kürt aydınları ve edebiyatı için de sığınaklardan biri durumuna geliyor. Soğuk kışları, uzun ve karanlık geceleri Kürtler için her zaman bir nostalji ve keder mekanı haline geliyor tabii ki. Ama aynı zamanda dil, kültür ve Kürt edebiyatının arşiv mekanı da oluyor. Çalışmamızın ve romanımızın temel konusu olan Stockholm, aynı zamanda hem huzurun hem de karamsarlığın, nostaljinin ve sürgünün mekanı da oluyor. Geçmişin travmalarının, acılarının tekrar tekrar yaşandığı girdaplı bir şehre dönüşüyor.

Stockholm, sürgün kenti

Kürt edebiyatının bir sığınağı olarak görülen kent, nadiren de olsa metinlerde yer almış; Hesenê Metê'nin 'Li Dêrê' ve Fırat Cewherî'nın 'Marîa Melekek Bû' romanları unutulmamalı. 'Pêlên Bêrîkirinê', şehre objektifini çeviren, her ne kadar bir sürgün karakterinin gözünden de olsa şehrin dönüşümünü Kürtlere gösteren, bizi şehirde dolaştıran belki de ilk romandır. Roman, ismini hiç öğrenemeyeceğimiz baş karakterin bir günlük yaşamından oluşuyor ve baştan sona Stockholm'de geçiyor. Meydan, sokak ve kurumları orijinal isimleriyle veriyor. Hötorget, Maria Ungdom, Filmstaden Sergel, Hötorgshallen, Konserthuset Stockholm'daki başlıca isimlerdendir. Ana karakterin yorumlarından da görüldüğü üzere karakterimiz bir estetik mekan olarak kentten çok hoşlanıyor: *"O, Stockholm'un caddelerinden en çok Kungsgatan'ı seviyordu. Kapkara ziftli caddelerini, ışığını, August Strindberg'ın müzesini de önüne katan ve Kungstensgate'ye kadar uzanan Drottningsgatan'ın kalabalığını, yan yana asılmış afişlerinden heyecana kapıldığımız sinemalarını seviyordu."(125)*

Metnin devamında şehrin kavgalarından, doğasından, kültür ve zenginliğinden bahsediyor. Şehrin çok kültürlülüğünü ve demokrasisini övüyor, devletin mültecilere desteğinden söz ediyor:

"O da dernekler ülkesinde yönünü rengarenk Stockholm'deki derneğine döndürdü. Yetmiş ülkeden insanların oluşturduğu bir mozaik olan Stockholm… Farklı kültürler arasında bir medeniyet köprüsü olan kent. Yerle göğün birleştiği yer ve doğa cennetinden bir parçayı oluşturuyor. Stockholm, adalar şehri… Stockholm, yirmi dört bin adasıyla ada ada gözler önünde…" (141-2)

Okurlar, Stockholm'un haritasını rahatlıkla romanda çıkarabileceğini, temel karakterin nerede yürüdüğünü, nerede oturduğunu, nerede gazete aldığını bilebileceğini hissediyor. Yine de roman, karakterin sadece birkaç saatini anlatmıyor elbette. Hayal ve nostalji yoluyla eski yaşamına dönüşler yapıyor; ülkesine, askeri darbe yıllarında ülkeden kaçışına, sınırlardan geçişine, eski sevgilisine, gelenek göreneklerine, ülkesinin geri kalmışlığına vs… sık sık geri dönüşler yapıyor.

Romanda sevginin farklı biçimleri, ortak yaşam, cinsel ilişkiler yer alıyor. Bu aşk ilişkileri sürgün yaşamına dair bir panorama sunuyor bize. Karakterin ülkedeki sevgilisi, tartışmaları, sorunları, İsveçli kadınlarla sevişme fantezileri çerçevesinde düşünmesi romanda önemli bir yer tutuyor. Fakat bu kadınlardan hiçbirini de bir aktiviteye sahip kişilikler olarak göremiyoruz. Hepsinin de bir süre sonra düşünce dünyasında yarattığı kadınlardan öteye geçemediğini görüyoruz. Diasporadaki Kürtlerin aile yapısını tartışıyor, yaşanılan dönüşümleri eleştirmeye, anlamaya çalışıyor. Çevresinden iki ilginç örnek veriyor. Biri, arkadaşı Azad'ın Stockholm'e göç etmeleri sonrası eşiyle olan kavgalarını, aşklarının nasıl bir nefrete dönüştüğünü ve ayrılmalarını inceliyor. Daha çok parçalanan, gelenek göreneklerinden kopan, toplumda tutunamayan bir aile gerçekliğini işliyor.

Diğer örnek ise bunun aksine, İsveçli bir kadınla evlenen

> Ana karakterimiz her yönüyle bu topluma yabancıdır. Şehre ve şehrin insanlarına adapte olamamış, kendini onların dışında görüyor. Orman yürüyüşlerinde, yağmur altında, metroyu beklerken hep hayallerdedir. Çoğu zaman bu ülkenin insanları karşısında küçüklük kompleksine giriyor ve bu kendisine karşı bir nefrete dönüşüyor.

arkadaşı Serhed'ı çok olumlu bir örnek olarak sunuyor bize. Fakat bu ilişkinin özelliği, kadının Kürtçe'yi öğrenmiş olması, Kürtlere yönelik çalışmalara katılıyor olması ve çocuklarının iki dilli olmasıdır. Yine kadınlar çok geri planda kalıyorlar.

Eserin büyük bir bölümü, sürgün olan karakterin psikolojisinin anlatımı üzerine kuruludur. Monolog konuşmalarından ve düşüncelerinden oluşuyor. Zaten şehirdeki yürüyüşün neredeyse tamamında tek başınadır. Roman bir ormanda başlıyor. Orman ve oradaki bir ağacı betimlemesi bizi karakterin ruhsal durumunun izlerini veriyor ilk bakışta. Onca ormanın içinden kurumuş bir ağaç köküne işaret ediyor ve yıllar geçtikçe nasıl çürüdüğünü, yılların izinin nasıl göründüğünü bize gösteriyor: *"Gözleri, uzun ve gaddar olan kışın soğuğundan korkmuş bu kayaya yeniden baktı. Yaz gelmesine rağmen hala ayılmamıştı."* (5)

"*Titrek, üşüyen, pürüzlü, delik deşik…*" (5) gibi tasvirlerle tanıtılan ağaç, yabancılık psikolojinin kapısıdır, sürgündür. Devamında nostaljik bir şekilde şöyle devam ediyor: *"Güneşle beraber gülen kayalar nerede? Tutunabileceğin kayalar nerede? Umut fışkıran kayalar nerede? (5)*" Ormandaki kayayla kurulan ilişki ve yaratılan imaj, bir umut kırıklığına yol açıyor. Roman sürgünde başlıyor ve kayanın monologuyla devam ediyor: *"Çatlaklarında yeşeren yosunu gördükten sonra"* (5) büyük bir üzüntünün karakteri sarması gibi o kayaya acıyor. Hem gençliğini ve hem de şimdiki kötü halini gören bir yaşlı gibi hissediyor. O kayanın ve yaşlılığın arasında bir ilişki görüyor. Acı bir tebessüm yüzünü kaplıyor. Rengarenk doğaya bakakalıyor, ta ki kendisine gelinceye kadar bu şekilde uzun bir iç monolog geçiyor. Dinlendikten sonra 'doğa bu kayadan başka bir şey değil mi' deyip kendisiyle alay ediyor. *"Şuna bakın, bu kaya başıma ne işler açtı!"* (9) O kayanın yanında hapsedilmişçesine kıpırdayamıyor ve yüreği acı ve kederle doluyor. Sonunda ise *"Birçok insan, 'insan dolduğunda yazmalı' diyor"* (9). Defter ve kalem alıp bir şiir yazmak istiyor. Ne yazacağını düşünüyor ancak bir şey dile getiremiyor:

"Belki de bu benim yazarlığımın başlangıcı olacak. Zaten ülkemiz sömürge altında, parçalanmış. Bu yüzden yurtseverlik bize yazarlığı dayatıyor. Bir yerden başlamalı. Dilimiz gelişmeye ihtiyacı olan bir dil. Belki de bu dilin geliştirilmesi için iyi olabilir." (9)

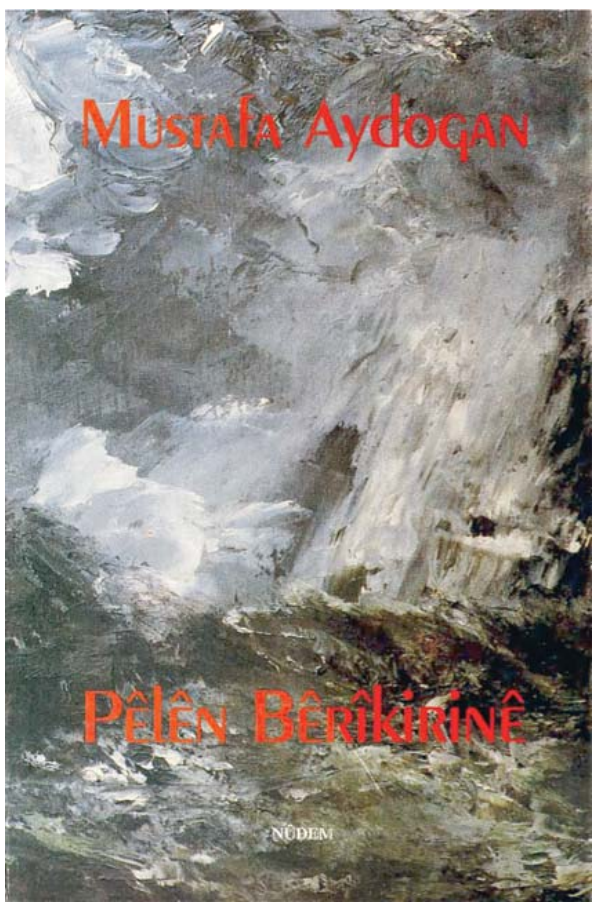

> Kürt edebiyatının bir sığınağı olarak görülen kent, nadiren de olsa metinlerde yer almış; Ancak 'Pêlên Bêrîkirinê', şehre objektifini çeviren, her ne kadar bir sürgün karakterinin gözünden de olsa şehrin dönüşümünü Kürtlere gösteren, bizi şehirde dolaştıran belki de ilk romandır.

Ana karakter çoğu kez hem kendisiyle hem de etrafındaki kişilerle edebi tartışmalara da giriyor. Ahlaki bir çalışma ve aydınların bir sorumluluğu olarak görülen yazarlık ona tuhaf geliyor. Bilinenlerin aksine duygu yoğunluğu ile şairliği bir görmüyor. Şöyle diyor; eğer edebiyat halkına ve diline sahip çıkmanın bir sorumluluğuysa, ülkeye sahip olan ve dili yasaklanmamış yazarlar niçin, kimin için yazıyor? Yazarlığı bireysel bir çalışma olarak görüyor, yazmayı ahlaki ve aydın sorumluluğu olarak gören Stockholm'deki yazarlarla tartışmaya giriyor. Kendisini ne kadar iyi bir okuyucu olarak görse de yazma konusunda kendisini eksik görüyor ve yazamama krizine giriyor.

"Ezilmişlik ve ülkenin parçalanmışlığı ile yazarlık arasındaki ilişki konusundaki iddiasını hatırladığında, daha da hayıflanıyor."(11) Kürtçe'yi, Kürtçe'nin yok olmaya yüz tutması, asimilasyon gibi ciddi sorunları, ormanda çürüyen ağacın dibinde, sürgün yalnızlığında dile getiriyor. Kendini ormanda o kovuğun önünde hapsedilmiş gibi hisseden karakterimizin başına, bu kez 'dilin geliştirilmesi' bela oluyor. Ama yine de 'Dilimizi geliştirmeliyiz' diyen kendisini ve çevresini eleştiriyor. Özellikle kendini bilmediği işlerin uzmanı olarak gösteren kişileri… Ve neden herkesin Kürtçe öğretmeni olmak istediğini anlayamıyor. Sahip çıksınlar, öğrensinler, kullansınlar yeter. Uzmanların alanını berbat etmeyelim. Ama şu ana kadar da hepsi baskıdan kaçan, sürgüne gelen, Kürtlerin psikolojileri üzerinde duruyor.

Ana karakterimiz her yönüyle bu topluma yabancıdır. Şehre ve şehrin insanlarına adapte olamamış, kendini onların dışında görüyor. Orman yürüyüşlerinde, yağmur altında, metroyu beklerken, istasyonda ve dışında hep hayallerdedir. Babasının söylemleri, geçmişteki olaylar, düşünceleri, sürgündeki temiz hava, sigara… hep hayaller kuruyor. Normal yaşamla ve şehirdeki bu insanlarla ilişkisi çoğunlukla kesiliyor. Çoğu zaman bu ülkenin insanları karşısında küçüklük kompleksine giriyor ve bu kendisine karşı bir nefrete dönüşüyor. *"Bu nefrete rağmen yerlilere karşı içinde bulunduğu kompleksten kendini kurtaramıyor."*(27)

Anlatıcı, sürgün Kürtlerin gündelik yaşamına, aralarında neler paylaştıklarına da eğiliyor. Aile içi sorunlar, Stockholm'deki yaşam ile eski yaşamları arasındaki çelişkiler önemli bir yer tutuyor eserde. Aynı zamanda Kürt dernekleri ve politik tartışmaları, bilinç karmaşası hakkında bize fikirler veriyor. Edebi yazında kendini güçsüz olarak gören isimsiz karakter, piniker üzerine araştırmalar yapmak istiyor ancak bu oyunun kaderini de kendi halkının kaderine benzetiyor; zira ikisi de belgelerden mahrumdur. Yine düşlerinde eskiden oynadığı oyunları ayrıntılı hatırlayıp oyunun tarihi ve kuralları üzerinde düşünüyor. Oyunlar kadar içki içmek de sıradan bir olay olarak görünür ama yine de anlatıcı şöyle der: *"Sürgün yaşamı rakı içmeyi temel bir özellik haline getirmişti"*. (106)

Roman karakterinin psikolojisi iyi değil. Askeri darbe yıllarının travması, polis korkusu, işkence acısı ruhunda hala canlıdır. Çoğu zaman kendini ülkesinde hissediyor, ne zaman bir polis görse dehşete kapılıyor. Kimlik ve pasaportuna mukayyet oluyor, onlar olmadan dışarı çıkmıyor. Rüyalarında sürekli ona kimliğini soran polislere mülteci pasaportunu gösterdiğini görüyor. Yine hayallerinde ülkesine dönüyor ve ona yapılan işkenceleri bir bir anımsıyor:

"Yaşamış olduğu süreç öyle hemen unutulacak gibi değildi. Kuşkusuz bu sürecin etkileri onun geleceği ve normal bir toplum içindeki davranışları üzerinde sürecektir. Asker marşlarını, cop ve şişelerle yapılan tacizi, dışkıya yatırılmayı, mum içmeyi, yazın kavurucu sıcaklığında, ateş gibi kavrulmuş beton üzerinde sürünerek gidip gelmeyi, dört sigarayı beraber içmeyi, kıçıyla sigara çekmeyi, hücre cezasını, görüşme sonrası aldığı darbeleri, psikolojik işkenceler eşliğinde diğer işkence biçimlerini nasıl unutacaktı? Düşmanın avuçlarında zerre kadar yaşam muhasebesi yapmayan o yiğitleri nasıl unutacaktı? (123)

İki kardeşinin ve yeğeninin katledilişini göz önüne getiriyor. Bu acıyla kanıyor, onların hayallerini düşünüyor. Her ayrıntısıyla… Ana karakterin pek nadiren bugünkü yaşamda olduğunu görüyoruz. Her zaman geçmiş gözünün önündedir. Ülkedeki yaşamın nostaljisi içinde yaşıyor.

Temel karakterin ağır travmasını ve ülkeye olan bağlılığını ve oradaki gelişmelere olan merakını gösteren bir diğer durum da; hala Hürriyet, Cumhuriyet ve Politika gazetelerini alıyor olmasıdır. Her üç gazete de Türkçe. İkisi Türk, diğeri Kürt gazetesi. Bu bir paradoks olarak görünse de Kürtlerin politik durumuyla yakından ilgilidir. İsveç gazetelerini de almıyor. Yukarıda onunla İsveç ve İsveçliler arasındaki sınırlardan, duvarlardan bahsetmiştik. Uzun zamandır İsveç'te yaşamasında rağmen hiç İsveç diliyle konuşmaktan bahsetmiyor. Bu dili bilip bilmediğini de anlayamıyoruz.

Başka ve son bir durak da Kürt dernekleri. Bu kez şehrin sokak ve meydanlarına istinaden, bir isim ve adresleri yok. Fakat yazar daha çok derneklerdeki kişilerin kimliklerine, fiziksel özelliklerine ve Kürdistan'ın hangi şehirlerinden olduklarına yer veriyor. Aynı zamanda politik davalarına yönelik düşüncelerine yer veriyor. Kendi aralarındaki politik tartışmalara da şahit oluyoruz. Tartışmaları da; 'Sosyalist bir parti gerekli mi değil mi?' üzerinedir. Mihemed bunu doğru bulmuyor. Dewrêş ve Arda buna karşı çıkıyor, Sîno İslami çizgiyi doğru buluyor. Bêrîvan, Sîno'yla kavgaya tutuşuyor. Tartışmaları bu şekilde, kavgayla sürüyor. Dernekte herkes yüzeysel, sloganik ve karikatürvari bir söyleme sahip. Derneğe ve çalışmalarına yönelik ciddi bir eleştiri var.

Sürgün olan bir karakterin durumuna konsantre olmuş bir roman. Zayıflığı, güçlülüğü, bilinç zenginliğiyle derin travmalara sahip bir sürgün karakteri. Tutsak bir karakter ve kendini bu tutsaklıktan kurtaramıyor. Şehir, harita olarak net olarak görülse de kendisiyle her sokak, cadde, şehir ve yaşayan insanları arasında bir sınır var. Şehir bir bilinç labirentine dönüşüyor ve karakter bu labirentin içinden çıkamıyor. Sessizlik içinde geceleyen karakterimiz, sessizlik içinde gününü bitiriyor ve yazarımız da romana son noktayı koyuyor. Kürt edebiyatının ilk dönem romanlarından en ilginç, fakat en az bahsedilen romanlarından birinin bir gün okuyucu lie tekrar buluşacağını umut edelim sessizce.

Sürgün olan bir karakterin durumuna konsantre olmuş bir roman. Zayıflığı, güçlülüğü, bilinç zenginliğiyle derin travmalara sahip bir sürgün karakteri. Kürt edebiyatının ilk dönem romanlarından en ilginç, fakat en az bahsedilen romanlarından birinin bir gün okuyucu lie tekrar buluşacağını umut edelim sessizce.

Mezopotamya Yayınevi
Baskılara rağmen Kürtçede ısrar...

Murat ALPAVUT

Anadil, tüm toplumlar için olmazsa olmazdır. Çocukların önce anadillerini öğrenmelerinin, gelişimleri açısından hayati önemde olduğu tüm bilim çevreleri tarafından kabul görüyor. Anadil insan yaşantısı için vazgeçilmez bir olgu özelliğini taşıyor.

Tabii Kürt toplumu bu konuda oldukça şansız. Dört parçaya bölünmesi, her parçada farklı bir sömürgeci devletin olması, bu devletlerin Kürt halkının varlığını, dilini, kültürünü tanımaması, anadile yasak koyması ve asimilasyon politikaları sebebiyle pek çok Kürt anadilini bilmiyor, konuşamıyor ve okuyamıyor. Her ne kadar Kürt halkı son 40 yıldır verdiği özgürlük mücadelesi sayesinde pek çok konuda ciddi ilerlemeler sağlamış olsalar da dil konusunda henüz istenilen noktada değil.

Yüzlerce Kürtçe kitap yayınlanmış olsa da, onlarca yayın Kürtçe olarak varlığını sürdürse de Kürtçe'nin toplumun her katmanına yeteri kadar nüfuz ettiğini söylemek mümkün değil.

İşte bu gerçeklik içinde Mezopotamya Yayınevi, Avrupa'da yaşayan Kürdistanlılara kendi anadillerinde okuyup yazmaları, anadillerini geliştirmeleri için hizmet veren tek yayınevi.

Dönem dönem Türk devletiyle Almanya arasındaki çıkar ilişkilerine kurban edilen 'en öncelikli' kurumlardan biri.

2005 yılında yapılan bir baskınla bütün kitaplarına el konulan Yayınevi, daha o kitaplarını geri alamamışken, geçtiğimiz aylarda yine bir takım kitaplar bahane edilerek, Alman polisinin baskınına uğradı. Sadece Kürtçe kitaplar değil, tüm dünyada satılan, en çok okunan romanlardan, çocuk kitaplarına kadar ne kadar kitap varsa hepsine el konuldu ve kamyonlarla götürüldü.

Bütün bu baskı cenderesine rağmen Mezopotamya Yayınevi Kürt halkına hizmet vermekte ısrarlı.

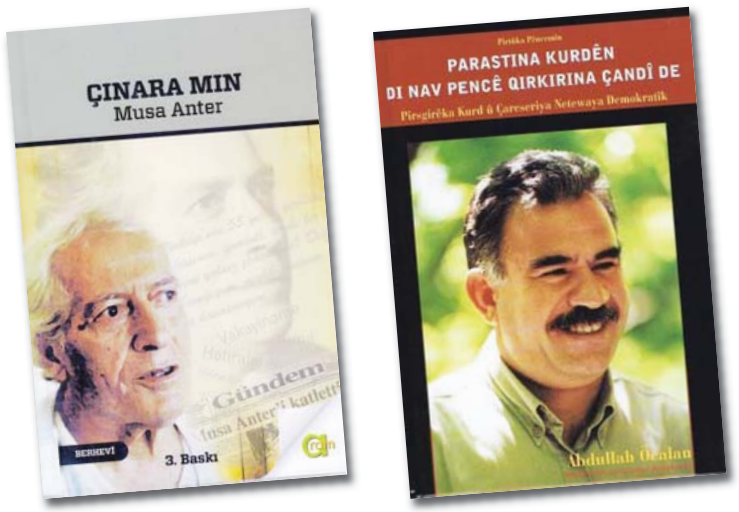

Mezopotamya Yayınevi, Avrupa'da yaşayan Kürdistanlılara kendi anadillerinde okuyup yazmaları, anadillerini geliştirmeleri için hizmet veren tek yayınevi. Dönem dönem Türk devleti ile Almanya arasındaki çıkar ilişkilerine kurban edilen 'en öncelikli' kurumlardan biri.

Mezopotamya Yayınevi'nde, roman, şiir, anı ve hikaye (çîrok) kitapları, Kürtçe gramer, dil öğrenme kitapları bulunuyor. Kürtçe'nin Kurmancî ve Kirmanckî lehçeleriyle yazılmış çok sayıda kitap Yayınevi'nde mevcut.

Ilgi yetersiz

Ancak, Yayınevi yetkilileri sadece Almanya'nın kriminalizasyon politikasını değil, özverili çalışmalarına rağmen bu çabaların karşılık bulmamasından da muzdarip.

Yayınevi yetkilileri Kürtçe kitapların hak ettiği şekilde yeteri ilgiyi görmemesi ve satılamamasından şikayetçi.

Her şeye rağmen Mezopotamya Yayınevi olarak Kürtçe'nin gelişimi için ellerinden gelen tüm çabayı gösterme kararlılığında olduklarını söyleyen Yayınevi yetkilileri, "Kürtçe anadil için hazırlanan kitaplara bu noktada pozitif bir ayrım uyguluyoruz. Hem basımı hem de basılan diğer Kürtçe kitapları getirterek okuyucu ile buluşturmak temel hedeflerimizdir" diyorlar.

2018'in Mart ayında yapılan baskında yüzlerce Kürtçe kitaba da el konulduğunu belirten Mezopotamya Yayınevi yetkilileri, "Çocuk kitapları, romanlar, dil öğrenme kitapları gibi binlerce kitap şu an polisin elinde bulunuyor. Her ne kadar tekrar birçok Kürtçe kitap getirmiş, basmış olsak da henüz o zamanki düzeye ulaşamadığımız da bir gerçek" şeklinde düşüncelerini dile getiriyor.

Yüzlerce Kürtçe kitap var

Mezopotamya Yayınevi'nde, roman, şiir, anı ve hikaye (çîrok) kitapları, Kürtçe gramer, dil öğrenme kitapları bulunuyor. Kürtçe'nin Kurmancî ve Kirmanckî lehçeleriyle yazılmış çok sayıda kitap Yayınevi'nde mevcut.

Yetkililer, Avrupa'da Kürt toplumunun Kürtçe'yi konuşma, Kürtçe kitap okuma noktasında oldukça yetersiz görüyor. Yayınevi'nden bir yetkili şunları belirtiyor: "Kürtçe kitapların iyi sattığını söylemek mümkün değil. En çok ilgi çocuk kitaplarına ve dil kitaplarına yönelik. Bir de Kürt Enstitüsü ve Abdulkadir Ulumaskan tarafından hazırlanıp Mezopotamya Yayınevi olarak bastığımız Kürtçe-Almanca sözlük oldukça ilgi görüyor. Son yıllarda özellikle Almanlar tarafından en çok talep edilen bu sözlüktür. Yine Dr. Usso B.Barnas'ın hazırladığı Kürtçe-Almanca öğrenme (Lehrbuch der Kurdischen Sprache) kitabı da beğenilen, talep edilen bir kitaptır. Türkiye'de İstanbul Kürt Enstitüsü tarafından hazırlanan (Ronayi Önen-Sami Tan) ve yine Avrupa'da onların ismiyle tarafımızca basılan 3 ciltlik Kürtçe öğrenme kitabı olan Hînker de çok talep edilen, alınan bir başka kitaptır. Uzun zaman önce Avrupa'da bastığımız yine İstanbul Kürt Enstitüsü tarafından hazırlanan büyük Kürtçe-Türkçe, Türkçe-Kürtçe sözlükler de ilgi görmeye devam ediyor. Kirmanckî dil kitapları, sözlükler de hakeza. Kısaca denilebilir ki Avrupa'da özellikle Kürtçe öğrenme ve çocuk kitaplarına yönelik ilgi daha iyi bir durumda."

Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, Cegerxwîn, Memed Uzun'un yanısıra son yıllarda Mehmet Tunç'un 'Bi Me Serbilind Bin' kitabı rağbet gören kitaplar arasında.

Yayınevi yetkilileri, Silêman Cafer tarafından derlenen 'Qavlên Êzîdiyan' kitabının da son yıllarda özellikle Êzîdî toplumu tarafından oldukça rağbet gördüğünü dile getiriyor.

Kürt müziğine uzun yıllar hizmet eden Cewad Merwanî tarafından derlenip hazırlanan, sözleri ve notaları ayrı ayrı çıkartılarak basılan 'Stranên Rîtmîk ên Kurdî' kitap serisi de (ki en son Radyoya Erîwanê bölümü 2016 yılı Ağustos ayında Aram Yayınevi tarafından basıldı) beğenilen kitaplar arasında bulunuyor.

Kitapta Erivan Radyosu'nda yıllarca söylenen Kürtçe şarkılar noktalarıyla birlikte kitapta yer alıyor. Ayrıca şarkıların yer aldığı bir DVD de kitapla birlikte veriliyor.

Kürtçe okuyup yazma oranı düşük olduğundan roman veya teorik kitaplara ise daha az ilgi var.

Mezopotomya Yayınevi yetkilileri, asimilasyonla unutturulmaya çalışılan Kürtçe'nin yaşaması için bundan önce olduğu gibi bundan sonra da bütün baskı ve zorluklara rağmen çabalarını sürdüreceklerini belirtiyor, okuyucudan daha çok destek talep ediyor.

Mezopotamya Yayınevi'nde bulabileceğiniz Kürtçe kitaplar:

✓ Hînker: Asta Duyemîn
✓ Hînker: Asta Sêyemîn
✓ Celadet Alî Bedirxan & Roger Lescot: Kürtçe Gramer
✓ Celadet Alî Bedirxan: Ferheng Kurdî-Kurdî
✓ Kadri Yıldırım: Temel Alıştırma ve Metinlerle Kürtçe Dilbilgisi
✓ Roşan Lezgîn: Ferhengê Îdyomanê Kurdkî (Kirmanckî/Zazakî)
✓ Vate Çalışma Grubu: Türkçe-Kirmanckî (Zazakî Sözlük)
✓ Kamuran Bedirxan: Kolay Kürtçe
✓ Celadet Elî Bedirxan: Bingehên Gramêra Kurdmancî
✓ Deniz Gündüz: Türkçe Açıklamalı Kırmancca / Zazaca Dil Dersleri
✓ Zana Farqinî: Ferhenga Kurdî-Tirkî
✓ Mustafa Borak: Ferhenga Biwêjan
✓ Fevzi Özmen: Perspektîf - Dersên Rêzimana Kurdî (Kurmancî)
✓ Ferheng-Wörterbuch: Kurdisch-Deutsch / Deutsch-Kurdisch
✓ Zana Farqînî: Büyük Türkçe-Kürtçe Sözlük
✓ Navenda Jinê Utamara: Her jin çîrokek xwe heye
✓ Li Tirkiyê Tevkujiya Kurdan / Türkiye'de Kürtlerin Katliamı
✓Musa Anter: Çinara Min
✓ Mehmet Bayrak: Gravürlerle Kürtler - Bi Gravûran Kurd
✓ Kadri Yıldırım: Eqîdeya Îmanê - İnanç Risalesi
✓ Kadri Yıldırım: Nûbehara Biçûkan - Arapça-Kürtçe-Arapça Sözlük
✓ Mehmed Uzun: Bîra Qederê
✓ Mehmed Uzun: Hawara Dîcleyê
✓ Mehmed Uzun: Mirina Kalekî Rind
✓ Mehmed Uzun: Ronî Mîna Evîne, Tarî Mîna Mirinê
✓ Mehmed Uzun: Siya Evînê
✓ Mehmed Uzun: Tu
✓ Mehmed Uzun: Rojek ji Rojên Evdalê Zeynikê
✓ Dr. Usso B. Barnas: Lehrbuch der kurdischen Sprache
✓ Ehmedê Xanî: Mem û Zîn
✓ Rotinda Yetkiner: Pîrê û Rovî & Çîroka Çivîkê
✓ Abdullah Öcalan: Şaristanî
✓ Abdullah Öcalan: Şaristaniya Kapîtalîst
✓ Abdullah Öcalan: Ceribandinek li ser Sosyolojiya Azadiyê
✓ Abdullah Öcalan: Li Rojhilata Navîn Krîza Şaristaniyê
✓ Abdullah Öcalan: Parastina Kurdên Di Nav Pencê Qirkirina Çandî De
✓ Abdullah Öcalan: Şaristaniya Demokratîk Cild -1-
✓ Abdullah Öcalan: Şaristaniya Demokratîk Cild -2-
✓ Abdullah Öcalan: Parastina Gelekî
✓ Gelawêj Ewrîn: Dîdara du Dildaran
✓ Diyar Bohtî: Gustîla Pîroz
✓ Jîr Dilovan: Zenga Zêrîn
✓ Îhsan Colemêrgî: Cembelî - Kurê Mîrê Hekaryan
✓ Ferhad Pîrbal: Heft Wêney Rûtî Jinî Cenabî Wezîr
✓ Ferhad Pîrbal: Santiago de Compestela
✓ Selîm Berekat: Feqiyên Tariyê
✓ Bawer Rûken: Qalik
✓ Eta Nehayî: Balindeyên Li Ber Bê
✓ Eta Nehayî: Gulên Şoran
✓ Fawaz Husên: Piçek Jiyan, Qetek Asiman
✓ Lorîn S. Doğan: Destên Vala
✓ Hesenê Metê: Epîlog
✓ Hesenê Metê: Smîrnoff
✓ Hesen Qizilcî: Kenê Parsek
✓ Seher Resayî: Kesî bi qasî min ji te hez nekir
✓ Suzan Samanci: Ew Jin û Mêrê bi Maskê
✓ Celadet Elî Bedirxan: Çîrokbêj - Çîrokên Kurdmancî
✓ Celadet Elî Bedirxan: Gazinda Xencera Min
✓ Mahmut Yamalak: Tarîderya
✓ Ahmedê Hepo: Bawerî
✓ Laleş Wezrînî: Evîna Laleş û Sînem
✓ Eqîde Tok: Di Siya Mirinê De
✓ Husên Engîzek: Gewro û Gewrê
✓ Xezal Îke: Qêrîn
✓ İlhami Sidar: Jan
✓ Cewad Merwanî: Stranên Rîtmîk ên Radyoya Erîwanê
✓ Polat Can: Berfa Germ
✓ Menaf Osman: Namûsname
✓ Husên Engîzek: Bênav
✓ Ehmed Huseynî: Berhemên Giştî 1+2
✓ Rizoyê Xerzî: Dilê min ne dîn e
✓ Abdullah Çelik: Pakrewanên Bênav
✓ Mahmut Baran: Êdî Navê min Bêrîvan e
✓ Dewrîm Serhad: Geliyê Zîlan Jêderka Jîn û Janê
✓ Îlhamî Sîdar: Tehma Xweliyê
✓ Hogir Berbir: Siya Şikestûnê Tûrcel
✓ Demhat Hezexî: Keçika Agirî
✓ Fehima Deştan: Ber bi zozanan ve
✓ Ezîz Gul: Dalpeya Cemedyeyên
✓ Sînan Sûtpak: Jûtenya
✓ Konê Reş: Helbestên Zarokan
✓ Rodî Zinar: Tecrîd
✓ Bîranînên Gerîla: Hedara Henaseyên Azad
✓ Hesen Huseyîn Denîz: Serpêhatiyên Penabertiyê
✓ Mehmet Çakmak: Mûm û Şemal
✓ Şengul Ogur: Şikêr
✓ Berçema Mişrîtan: Masiyên Ku Dikullin
✓ Rojîn Zarg: Fîdo
✓ Hüseyin Deniz: Ji Çîrok û Çîvanokên Kurdan
✓ Kardox Agirî: Rûpelek ji dîroka Zeredeştîyan
✓ Ehmed Huseynî: Çend Dîmenên Xemgîn ên Kurmanciya Nivîskî
✓ Yaşar Eroğlu: Nahêlin em Bigihîjine Bihara xwe
✓ Evdile Koçer: Mirin
✓ Ebdurrehman Qasimlo: Çil sal xebat di Riya Azadiyê de
✓ Nûredîn Zaza: Bîranîn
✓ Nûredîn Zaza: Kurdên Nejibîrkirinê
✓ Bextiyar Elî: Qesra Balindeyên Xemgîn
✓ Mihemed Omer Osman: Generalê Payîzê
✓ Mihemed Emîn Zekî Beg: Dîroka Kurd û Kurdistanê
✓ Arshak Safrastian: Kurd û Kurdistan
✓ Victor Hugo: Mirovên Hejar
✓ Pûşkîn: Mêhvanê Kevirîn
✓ Albert Camus: Biyanî
✓ Amelie Nothomb: Jiyana Xwedayî
✓ Murat Türk: Dema Drîreşkan
✓ Helîm Yûsiv: Jinên Qatên Bilind
✓ Helîm Yûsiv: Mêrê Avis
✓ Yaqob Tilermenî: Ferhenga Sirgûnê
✓ Fatma Savci: Ristika Morîkan
✓ Fatma Savci: Şewq û Payiz
✓ Xanna Omerxalî: Êzidiyatî
✓ Prof. Dr. Kadri Yıldırım: Espîdebazê Hemedanî: Baba Tahirê Uryan
✓ Çeto Özel: Kurdiya Nûjen (Destpêk)
✓ Emek ve İnsan Dergisi: Gav bi gav Kurdî 1
✓ Mahmut Aydin: Kurdî Hîn Dibim 1
✓ Mahmut Aydin: Kurdî Hîn Dibim 2
✓ Zimanê Min 1-6: Younes Behram
✓ Haydar Diljen: Destpêka Rêzimana Kurdî
✓ Antoine de Saint-Exupery: Mîrzayê Piçûk
✓ YMK: Kurdî Pêngav 1
✓ YMK: Kurdî Pêngav 1 (Pirtûka Xebatê)
✓ Herremusikode qickek wazeno, bizono, kam sarê ey sero kerdo?
✓ Kadri Yıldırım: Fêrkerî Soranî / Soranî Öğretmeni
✓ Hînker: Asta Yekemîn
✓ Malmîsanij: Kırmancca (Zazaca) Dilbilgisi
✓ Cewad Merwanî: Kilam & Stranên Kurdî
✓ Dîwana Melaye Cizîrî
✓ Kamîran Alî Bedîrxan: Kulîlkên Ezêb
✓ Silêman Cafer: Qewlên Êzdiyan
✓ Vate: Ferhengê Kirmanckî (Zazakî) - Tirkî
✓ Ali Aydın Çiçek: Kırmancca / Zazaca Dil Kartları
✓ Mehmet Tunç: Bi me serbilind bin
✓ A. Bakır: Rêziman û Peyvsaziya Kurmancî 1
✓ X. Omerxalî & K. Xankî: Analîza Qewlên Êzdiyan
✓ David Nicolle: Sefera Xaçparêzan a sêyem 1191
✓ David Nicolle: Selaheddîn
✓ Çirûskek ji Berxwedana Kobanê
✓ Ordîxanê û Celîlê Celîl: Zargotina Kurda 1
✓ Ordîxanê û Celîlê Celîl: Zargotina Kurda 2
✓ Rûstem Cûdî: Rojhilata Navîn
✓ Rûstem Cûdî: Îdeolojî
✓ Laleş Çeliker: Ji Dîrokê Dîrokekê Ehmedê Xanî
✓ Mikail Aslan: Xayîs
✓ Ercan Cengiz: Şafağa Gülen Ülkeyim
✓ Heciye Cindi: Hikyated Cimeata Kurda (SET)
✓ Denis O'Hearn: Stranek Nîvco Mayî
✓ Seta Pirtûkan a Helbestên Gerîla
✓ Cegerxwîn: Diwan Set

70 yıllık ders

Rejim değişikliği, sürekli OHAL gibi değişik şekillerde tartışılmakla birlikte, nasıl adlandırılırsa adlandırılsın üzerinde hemfikir olunan şey; bugün insan haklarının OHAL'de olduğundan daha fazla ihlal ediliyor olduğu gerçeğidir. Anayasasızlık boyutunda hukuk dışılık, keyfiyet, şiddet ve zor içeren otoriter bir yönetme biçimi yerleştiriliyor.

Gülseren YOLERİ

10 Aralık 2018 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (İHEB) BM Genel Kurulu'nda kabulünün 70. yılı.

İki dünya savaşının yarattığı büyük yıkım sonrasında, savaştan galip çıkan devletlerin 1945'te Birleşmiş Milletler Teşkilatını kurması, sonrasında 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile temel insan haklarının tanımlanması ve devletlere bu haklara saygı yanında hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi için sorumluluklar yüklenmesinin üzerinden tam 70 yıl geçti.

İHEB'de; eşitlik ilkesi, ayrımcılık yasağı, yaşama ve özgürlük güvenlik hakkı, kölelik yasağı, işkence ve kötü muamele yasağı, kanun önünde eşitlik, keyfi tutuklama yasağı, adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi, suçta ve cezada kanunilik ilkesi, seyahat ve yerleşme özgürlüğü, mültecilik hakkı, vicdan ve din özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü, toplantı ve gösteri yapma ve örgütlenme özgürlüğü, seçme seçilme hakkı, çalışma ve yeterli ücret alma hakkı, sendika kurma hakkı, dinlenme ve tatil hakkı, refah ve sosyal güvenlik hakkı, eşit parasız eğitim hakkı, bu hakların kullanılabileceği bir düzende yaşama hakkı tanımlandı. İHEB'yi imzalayarak onaylayan devletler, bu hak ve özgürlükleri sağlamakla yükümlü kılındı.

Devletlerin açarı /açmazı; insan hakları

İHEB önsözünde, beyannamenin önemi anlatılırken şu ifadeler kullanılıyor: "İnsan haklarının tanınmaması ve hor görülmesinin insanlık vicdanını isyana sevkeden vahşiliklere sebep olmuş bulunmasına, dehşetten ve yoksulluktan kurtulmuş insanların, içinde söz ve inanma hürriyetlerine sahip olacakları bir dünyanın kurulması en yüksek amaçları olarak ilan edilmiş bulunmasına, insanın zulüm ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için insan haklarının bir hukuk rejimi ile korunmasının esaslı bir zaruret olmasına."

BM Teşkilatının tam 193 üyesi var ve amaçlarından biri "Savaşları ve barışa yönelik tehditleri önlemek."

Türkiye de kurucu üyeleri arasında ama insan haklarının korunması ve bu nedenle devletlerin denetim altında tutulması için uluslararası bağlayıcı sözleşmeler ve mekanizmalar oluşturan aynı devletler 70 yıl sonra hala barış yerine savaşı, silahlanmayı tercih ediyor. İnsan haklarını her geçen gün daha fazla ihlal ediyor.

Devlet olmanın karakterinden kaynaklanan, iktidar olma, iktidarını koruma derdinin olduğu yerde insan hakları ihlalinin olacağı malum. Bunun insanı araç olarak gören, çıkarı, parayı, gücü amaç edinmiş sistemler nezdinde faşizme varan bir yol izleyebileceği de bilinir nitekim. Ancak İHEB'in önsözünde altını çizdiği üzere; devlet insan haklarını ihlal etmek ister ama baskıyı kabul edilebilir bir sınırda tutamazsa zararlı çıkar.

Hak ihlalleri 70 yıllık kazanımları tehdit ediyor

Halihazırda; güç ve kar hırsının durdurulamaması, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderek daha da derinleşmesi ile sömürü, yoksulluk ve açlığın baş edilemez boyutlara varmasına, işçilerin iş güvenliği önlemlerinin gözardı edilmesi ile iş cinayetlerinin artmasına neden oluyor. Maliyetlerin daha düşürülmesi çabasıyla da ucuz iş gücü, işsizlik, kayıt dışı çalışma, çocukların çalışmaya zorlanması, insan sağlığına zararlı ürünler, çevre ve doğanın kar hırsı ile yok edilmesi gibi önemli sonuçlar olarak ortaya çıkıyor. Göçmen ve sığınmacıların pazarlık konusu yapılması gibi pek çok alanda hak ihlallerini devasa boyutlara taşımış durumda.

Daha fazla kazanmak, gücünü ve egemenlik alanını genişletmek, düştüğü krizi aşmak için insan haklarını dayanılmaz derecede hiçe sayan ülkeler ki bunlardan biri de Türkiye. Devreye zor yöntemlerini sokarak halktan gelen itiraz ve talepleri tamamen baskılama, susturma yoluna gidiyor.

OHAL baskıyı süreklileştirmek için araç olarak kullanıldı

Türkiye'de 20 Temmuz 2016 tarihinde ilan edilen ve iki yıl süren OHAL, baskının süreklileştirilmesi için araç olarak kullanıldı. Ancak, bu sürede çıkarılan 32 Kanun Hükmünde Kararname, yapılan Anayasa değişikliği referandumu, Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve sorasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve 7145 sayılı yasa değişikliği ile birleşti ve OHAL koşullarını aşan bir durum yaratılmış oldu.

'Anayasayı takmam'dan Anayasasızlığa uzun bir yol

Bu durum; rejim değişikliği, sürekli OHAL gibi değişik şekillerde tartışılmakla birlikte, nasıl adlandırılırsa adlandırılsın üzerinde hemfikir olunan şey; bu gün insan haklarının OHAL de olduğundan daha fazla, neredeyse kullanılamaz hale getirecek kadar ihlal ediliyor olduğu gerçeğidir. Anayasasızlık boyutunda hukuk dışılık, keyfiyet, şiddet ve zor içeren otoriter bir yönetme biçimi yerleştiriliyor.

Cumhurbaşkanı seçiminin ardından çıkarılan 7145 sayılı yasa değişikliği ile de Anayasanın 13 ve 15. maddesi ve uluslararası sözleşmeleri göz ardı ederek savaş halinde dahi özüne dokunulamayacak hakların kullanılamaz hale getirilmesine yasal kılıf dikilmiş oldu.

Bu yasa ile; valilere, sokağa çıkma yasağı koyma yetkisi verilmiş, Anayasada tanımlanan "kişi hürriyeti ve güvenliği", "yerleşme ve seyahat hürriyeti", "toplantı ve gösteri hakkı"nın kısıtlanması valilik kararlarıyla mümkün kılınmıştır.

Her hangi bir mahkumiyet kararı gerekmeksizin, sırf sosyal medya paylaşımları ve sendikal faaliyetlere katılımı yeterli görülerek kamu görevinden ihraçlara imkan yaratıldı. Bu haliyle yasa, masumiyet karinesi yanında eşitlik ilkesini ve ayrımcılık yasağını ihlal ediyor. Devamla bu yasa yine anayasada tanımlanan; yerleşme ve seyahat özgürlüğünü, çalışma hakkını, düşünce ve ifade özgürlüğünü, toplanma ve gösteri hakkını, örgütlenme özgürlüğünü, özel hayatın gizliliğini ihlal eder uygulamalara izin veriyor.

Temel haklarımız bile tehdit altında:
İşkence tırmanıyor

Sorunlara insan haklarının gerçekleştirilmesi değil, devletin ihlale hakkı olduğu düşüncesi üzerinden bakılıyor. Bu da anayasa ya da iç hukuk veya uluslararası sözleşmelerin bağlayıcılığını reddeden iktidar anlayışı, mutlak yasak olan işkencenin dahi sokakta, gözaltı merkezlerinde, hapishanelerde giderek tırmanması ile sonuçlandı.

Polisle karşılaşan neredeyse herkes işkence ya da kötü muamele görme tehdidi altında ve işkencenin dozu ve yaygınlığı, endişeleri haklı çıkaracak boyutlarda.

Kaçırılarak polisle işbirliğine, ajanlığa zorlanma neredeyse sıradanlaştı. Özellikle öğrenciler ve gençlerin seçildiği bu uygulamada, arkadaş olmaktan maddi vaadlerde bulunmaya, bunlar işe yaramazsa tehdit ve işkenceye varan yöntemlerle ajanlık kabul ettirilmeye çalışılıyor.

İHD'nin 16 Kasım'da açıkladığı özel rapora göre ve tespit edilebildiği kadarıyla-ki bu tür vakaların büyük kısmı gizli kalıyor- 2018 ilk 10 ayında İHD İstanbul Şube'ye 14, Diyarbakır Şube'ye 7, İzmir Şube'ye 19, Ankara Şube'ye 4 kişi başvurmuş, Genel Merkez Dokümantasyon Birimi ise bunların haricinde 23 vakayı basın yoluyla tespit etmiştir.

Her gün 5 işçi hayatını kaybediyor

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin (İSİG) verilerine göre; Türkiye'de 2018'in ilk 10 ayında, bilinen ve içinde çocukların da olduğu 1640 işçi, iş cinayetine kurban gitti.

İş cinayetlerinin ağırlıklı olarak sendikasız işyerlerinde yaşandığı, iş güvenliği önlemleri konusunda işverenlerin denetlenmediği, ölümlerin en çok inşaat, tarım, taşımacılık, metal, enerji, madencilik, belediye genel işler ve ticaret büro işkollarında gerçekleştiği, yapılan genel tespitlerden bir kaçı.

Daha ne kadar katledileceğiz?

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun çalışmasına göre Türkiye'de kadın cinayetleri bilinen sayısı 2008'de 66, 2017'de 409 ve 2018 Ekim sonu itibari ile 363.

Gazete ve televizyonlarda yayınlanan cinayet haberleri ile dehşete düşmenin dışında bir şey yapılmıyor. Devletin kadına yönelik ayrımcılık, şiddet ve cinayetleri önlemek için etkin ve etkili bir çabasından söz edemiyoruz. Hatta, Kadın Bakanlığını kaldıran, kadını ailenin içine hapseden iktidar artık aileyi çalışma bakanlığına dahil ederek, kapitalist sömürünün görünürlüğünü genişletmiş olmaktan hiç rahatsız değil. Şiddetin planlı olarak örgütlendiği bu gün eğer ciddi bir direnç ortaya konamazsa kadının yaşama şansı giderek azalıyor.

Hapishaneler işkencehane oldu

Hapishaneler her geçen gün birer işkence merkezi haline geliyor. Tutuklamanın zor ve baskı yöntemi olarak uygulanmasını sağlayan iktidar, tutuklu ve hükümlü sayısının katlanarak artmasına neden oluyor ama hapishaneler doldu taştı.

Adalet Bakanlığı tarafından yapılan 15 Kasım 2017 tarihli açıklamaya göre: Türkiye'de 291 kapalı ceza infaz kurumu, 70 müstakil açık ceza infaz kurumu, 3 çocuk eğitimevi, 8 kadın kapalı, 5 kadın açık, 7 çocuk kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere toplam 384 cezaevi bulunuyor. Toplam artırılmış kapasite ise 207 bin 339 kişi. 2018 yılında 9 cezaevi daha tamamlanarak bu sayıya dahil edilecek.

20 Kasım 2018 tarihinde yapılan resmi açıklamaya göre: Cezaevlerinde 260 bin 144 kişi bulunuyor ve kapasitenin üzerinde 52 bin 195 mahpus var.

Hapishaneler her geçen gün birer işkence merkezi haline geliyor. Tutuklamanın zor ve baskı yöntemi olarak uygulanmasını sağlayan iktidar, tutuklu ve hükümlü sayısının katlanarak artmasına neden oluyor ama hapishaneler doldu taştı. 20 Kasım 2018 tarihinde yapılan resmi açıklamaya göre: Cezaevlerinde 260 bin 144 kişi bulunuyor ve kapasitenin üzerinde 52 bin 195 mahpus var.

Hapishanelerde kapasitenin üzerindeki doluluk bile başlı başına işkence haline gelmiş durumda. Sıcak su, yemek, yatacak yer, yeterli yaşam alanı bulamayan mahpusların, mektupları da zamanında verilmiyor çünkü mektup okuma komisyonu yetersiz kalıyor. Hapishane personeli, araç gerecinin de yetersizliği üst üste eklenince personel ya da araç yok denilerek hastaneye götürülmeyen ya da geç götürülen mahpusların tedavi edilebilir hastalıklardan ölüme gittiklerine tanık oluyoruz sık sık.

Hasta mahpusların hastaneye sevkleri sırasında dahi ring araçlarıyla götürülmeleri, ring araçlarının genel olarak tekli diye tabir edilen 6 küçük bölmeden oluşması, bu nedenle dar yerde kalamayan yahut felçli hastaların hastaneye gidememeleri önemli bir sorun.

Özellikle siyasi mahpuslara yine siyasi nedenlerle duyulan düşmanlık ve öfkenin ceza infazı sırasındaki baskıyı, işkenceyi ve düşmanca yaklaşımları körüklemesinin yarattığı sorunlar giderek artıyor. Çıplak arama, hücre cezaları, infaz yakma, şartlı tahliye ve denetimli serbestlik uygulamalarından yararlandırmama yönündeki uygulamalar mahpusların dört duvar arasında geçirdikleri süreleri artırmakla kalmıyor, işkenceye dönüştürüyor.

Tecrit önemli sorunların başında geliyor. Mahpusu sadece dış dünyadan değil diğer mahpuslardan da yalıtmayı amaçlayan tecrit, mahpusların beden ve ruh sağlığında önemli sorunlara yol açıyor. İmralı tecriti ise genel bağlamının dışında siyasi nedenlerle ağırlaştırılarak uygulanıyor. İşkence olarak tanımlanmayı gerektiren, hukuk dışı bu tutuma karşı hukuk ve insan hakları örgütlerinin, BM işkence izleme komitesi ve benzeri kuruluşların yeterince tepki göstermemesi giderilmesi gereken büyük bir eksiklik.

Mahpusların itirazını ve huzursuzluğunu baskıyı artırarak çözmeye yönelen idarenin bu tutumu işkencenin dozunu daha da artırıyor.

Her itiraza disiplin cezası ile yanıt verilmesi, üst üste alınan cezalar nedeniyle mahpusların aylarca hatta yıl boyunca yakınlarıyla ziyaret yapamamaları, spor, sohbet gibi sosyal alanlara çıkılamaması, mektup gönderememeleri ve alamamaları, telefon hakkını kullanamamaları gündeme geliyor. Bu hukuksuz uygulamalar karşısında yapılan itiraz ve şikayet dilekçelerinin yerine ulaşmaması ya da başvurulardan bir sonuç çıkmaması, infaz memurlarının ve idarenin yasa kural tanımayan, tahrik edici tutum takınması ile birleştiğinde; mahpuslar temel haklarına erişim için bile açlık grevi benzeri eylemler yapmak zorunda kalıyorlar.

Çocukları değil karanlığı hapsedin

Türkiye çocuklarını çalışmaya zorlayan, taciz eden, hapseden bir ülke. Sendikaların yaptıklarını çalışmalara göre; kayıtlı kayıtsız toplam 2 milyon çocuk çalıştırılıyor. Çocukların çalışma yaşı 3'e kadar inmiş durumda ve çalışan her 10 çocuktan 8'i kayıt dışı. Türkiye, çocuk yoksulluğu konusunda Avrupa'da en alt sırada.

Ceza ve Tevkif Evleri Müdürü'nün açıklamasına göre; 31 Ekim 2018 itibari ile 3 bin çocuk hapishanede ve bunların 743'ü anneleri hapiste olduğu için hapiste büyümek zorunda bırakılmış çocuklar. Oysa çocuk gelişimine göre belirlenecek bir yaşa kadar çocuklarına bakabilsin diye anneler dışarı çıkarılabilir. İnfazı ertelenir, seçenek yaptırımlara çevrilebilir ve bu can acıtan tablo sona erdirilebilir. Yine, çocuk cezaevlerinin kapatılması ve suça itilen çocuklar için alternatif yaptırımlara yönelinmesi bu sorunu büyük oranda çözebilir.

Çocukların ötesinde de cezaevleri toptan sorun alanı. Mahpus kadınların, LGBTİ bireylerin yaşadıkları sorunlar, 70 bin öğrencinin halen tutuklu bulunması, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilenlere uygulanan infaz sisteminin sorunları, neresine baksanız, aklınız orada kalıyor.

Türkiye çocuklarını çalışmaya zorlayan, taciz eden, hapseden bir ülke. Sendikaların yaptıklarını çalışmalara göre; kayıtlı kayıtsız toplam 2 milyon çocuk çalıştırılıyor. Çocukların çalışma yaşı 3'e kadar inmiş durumda ve çalışan her 10 çocuktan 8'i kayıt dışı. Türkiye, çocuk yoksulluğu konusunda Avrupa'da en alt sırada.

Devletin haklarımızı ihlal etme hakkı yok

Anayasa, Medeni ve siyasal Haklar Sözleşmesi, AİHS, evrensel insan hakları standartları böyle söylüyor ama Anayasayı, mevzuatı, Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarını takmayan iktidar bunu da takmıyor.

Osman Kavala ile ilişkilendirilerek 17 Kasım'da tutuklanan Y.Aksakal hakkındaki suçlama "Gezi olayları sonrasında yapılan "şiddetsiz eylem", "sivil itaatsizlik" konulu toplantılarda moderatörlük yapmak".

Ben tutanağı okuduğum halde bu akıl tutulmasına bir anlam verebilmiş değilim derken arkasından Gezi Dayanışması olarak bilinen gruba yönelik Gezi olayları ile ilgili soruşturma başlatıldı.

Yaklaşık bir yıldır değişik sebeplerle yapılan operasyonlarda gözaltına alınanlara "Cumartesi Anneleri eylemine katılmanın bir suçlama olarak yöneltilmesine bir anlam veremezken, 700.hafta yani 25 Ağustos'tan bu yana her hafta eylemin yasaklanması; olan bitenin tesadüf değil bir planın parçası olduğunu gösteriyor.

Düşünce ve ifade özgürlüğü, barışçıl toplanma ve gösteri hakkı savaş halinde bile dokunulamayacak haklar arasında sayılmakta ama halimiz ortada. Devlet gazeteci, akademisyen tutuklamakta birinci sırada, evlatlarını arayan annelere bile tahammülü yok.

Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün açıklamasına göre; hükümetin 2023 planında: 5 yılda 137 bin 687 kişilik kapasiteye sahip 228 yeni cezaevi açılması var.

Tablo bu 223 hedefi ile birlikte değerlendirildiğinde daha çok baskı, daha çok gözaltı, tutuklama, olacağını söylüyor bize. Ancak bu, aynı zamanda muhalif karşı çıkışların da artacağı şeklinde okunabilir.

Sonuç olarak:

Tablo ortada, eğitimden sağlığa sorun olmayan bir alan yok. Ama devleti durduracak bir sınır da yok. Anayasasızlık ilan edildiğinden beri, keyfiliğin artması tesadüf değil. Devlet önünde engel görmüyor. Çünkü, yasal engelleri aştı ve muhalefet yeterince güçlü değil, dağınık, devlete sınır çizecek perspektife sahip değil gibi görünüyor.

Oysa toplumda ciddi bir hareketlilik var. 3. Havalimanı işçilerinin yapılan hukuksuzluklara karşı dik duruşunu koruyabilmesi, değişik işyerlerinden gelen eylem direniş haberleri, kadınların mücadelesi, çevrecilerin, insan hakları savunucularının, muhalif siyasetçilerin, toplumu oluşturan farklı kimliklerin mücadeleleri çok değerli.

Bu hareket, dağınık ve bir araya gelmenin ciddiyetini henüz kavramamış gibi görünse de bu toparlanamayacağı anlamına gelmiyor. Tablo böyle olduktan, zulüm ve baskı bu raddeye vardıktan sonra, büyük toplumsal kalkışmalar bir kıvılcıma bakar nihayetinde.

İHEB tespiti yapmış ben sadece aktarayım; İnsan zulüm ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalır. Ayaklanmasını engellemek için insan haklarının bir hukuk rejimi ile korunması gerekir. Bu ders devlete.

Belçika'da yayıncılık çabası

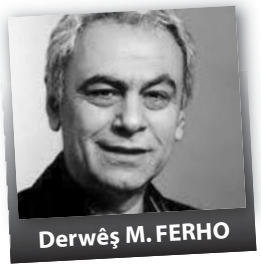
Derwêş M. FERHO

Çalışmalarımızın çerçevesindeki yayıncılık Belçika'da '70'li yılların sonunda başladı. Brüksel Kürt Enstitüsü, Têkoşer Belçika Kürt İşçi ve Öğrenci Birliği kurulduğunda Kürdistan meselesi üzerindeki yayınların bulunması ve dağıtılması ihtiyacı doğmuştu. Elimizden geldiği kadarıyla bu konu hakkındaki yayınları toplayıp bir araya getirmeye çalıştık. Ama sorun tümden çözülmedi. Çünkü elde ettiğimiz yayınlar Kürtçe, Türkçe ve az bir kısmı ise Arapça ve Farsça idi. Bu proje yaşadığımız ülkedeki dillerle yayıncılık yapmayı önümüze koydu. Ama imkanlar da kısıtlıydı.

1978'de örgütümüzü kurduktan sonra genel bilgiler Fransızca hazırlandı. Kısa bir süre sonra bu çalışmanın Flemenkçesi de hazırlandı ve sınırlı imkanlarla Stensile makinesinde A4 kağıtlarına basıldı. Stensile makinesiyse dost bir örgütündü. Kendi imkanlarımızla kağıt ve kartonlardan yayınladık. Bu iki eserden yüzlercesi basılıp dağıtıldı. 1980'li yılların sonunda bu çalışmanın İngilizcesi de hazırlandı. Sonrasında ise her üçü beraber hazırlanıp kitap olarak Leuven Üniversitesi (ACCO) matbaasında, dost kurum ve örgütlerin desteğiyle basıldı.

O çalışmamızla yetersiz de olsa bir boşluk dolduruldu. Elimizde işgalci devletlerin yalan dolanlarına karşı Kürtler tarafından hazırlanış birkaç kitap vardı. Fakat bu tür çalışmaların devamı önemliydi. O vakitler ülkede Kürt yayıncılığının imkanları yoktu. Bizler tüm Avrupa ülkelerinde Kürdistanî kurumlarla ilişkiye geçtik. Fakat ihtiyaçlara cevap olabilecek bir imkan yakalanamadı. Var olan kurumlar ideolojik çatı altında ve siyasal partilerin programları ekseninde çalışmalarını yürütüyorlardı ve kendi yayınlarında basma imkanı yoktu. Bu sorun sadece bizle ilgili değildi. Bazı kurumlar başka ülkelerde, imkan yokluğundan kaçak bir biçimde ucuz olduğu için sosyalist ülkelerde bazı çalışmalarını yayınladılar. Zoruluklarla o çalışmalar Batı Avrupa'ya getiriliyordu.

Kuşkusuz o arada biz de çalışmalarımızın resmi biçimde tanınması ve kabul edilmesi için imkanlar arayışındaydık. Düzenli, hesaplı, sorumlu bir çalışma neticesinde bu da gerçekleşti ve diğer çalışmalar yanında basın yayın imkanları da genişledi. Kurumlarla, siyasetçi, akademisyen, medyayla olan ilişki başka bir nitelik kazandı. Artık çalışmalar profesyonel bir biçimde yapılıp yönetiliyordu.

90'lı yılların başlarında çok yönlü çalışmalarımız içinde yayınevleri önemini koruyordu. Kürtçe, Hollandaca, Fransızca, İngilizce, Danca, Türkçe değişik içerikli kitaplar yayınlandı. Bu yayınların geneli Belçika'dan geliyordu. Fakat bazen ülkedeki dağıtım alanı daha geniş olduğu için bazı kitapları ülkede basıyorduk. Yayınevlerimizin içerikleri de Kürdistan sorunu üzerinde ve farklı diller üzerineydi. Aynı zamanda Avrupalı yazar ve araştırmacılara da yer veriyorduk. Yani amacımız onların diliyle, etrafımızda bir araya getirdiğimiz o ülkelerin vatandaşlarıyla onlara hitap etmekti. Bu yolu önümüze kattık, çünkü buna ihtiyacımız vardı ve şimdi de var. Bununla, yetersiz de olsa işgalci devletinlerin yalan, dolan, inkarlarının önü alınmış oldu.

Bu çerçevede çalışmalarımız devam ediyor ve geç de olsa davamız için olumlu sonuçlar yaratacaktır.

Polonya'da ilk Kürt kültürü doktorası

Luqman GULDIVÊ

Polonya'da 2003 yılında Krakow şehrinde yapılan bir güzel sanatlar sergisinde konu Kürtler olunca, Kürtlere karşı ilgi oluştu. Bir yıl sonra Krakow Jagiellonian Üniversitesinde Krakow International Conference on Kurdish Studies (Krakow Uluslararası Kürdoloji Konferansı) düzenlenince, bu ilgi aktif ve heyecanlı genç bilim insanlarını araştırmalara itti. Sonuçta bu tarihi şehirde Kürt kültürü ve tarihine artan ilgiden dolayı da 2008 yılında İran araştırmaları bölümünde Kürdoloji Alt Bölümü de kuruldu.

Ancak Polonya'da, daha doğrusu Polonyalıların Kürdoloji ile ilişkileri daha köklü. İsim olarak August Koscieszа- aba (Jaba) ve Aleksander Chod ko. August Ko ciesza- aba 19. yüzyıl ortalarında Rus diplomat olarak Erzurum'da bulunuyordu. O dönem Mele Mehmûdê Beyazîdî'den Kürtçe öğrenmiş, Kürt şairleri ile ilgili bilgileri ve örnekleri toplayıp yayınlamıştı.

Aleksander Chod ko (1804-1891) bir Rus diplomat olarak İran'da görev yaparken oryantalist olarak Kürtlerle de ilgilenmişti. Burada Abdullah Jalal Fatah'ı anmakta fayda var. Abdullah Jalal Fatah 1936'da Silêmanî'de doğmuş ve Polonya'da bir Kürt olarak Kürtlerle ilgili ilk doktora çalışmasını yapmıştır. Fatah tezin savunmasını Warszaw Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde 1978'de yaptı. Yazılan tezin konusu Kürt kültürüydü: Problemy rozwoju i rozpowszechniania kultury kurdyjskiej w Iraku (Irak'ta Kürt kültürünün gelişimi ve yayılması). Bu çalışma Kürtlerle ilgili Polonya'da şu ana kadar bilinen ilk doktora tezidir.

Fatah, Dokan barajında çalışan bir mühendisti. 1960'larda Irak'ta siyasi durum onu Avrupa'ya göçmeye mecbur etti. İlk önce Almanya'ya sonra da Polonya'ya geçti. Polonya'da sosyoloji okumaya başladı ve önde gelen Polen sosyolog Józef Cha asi ski ve Antonina K oskowska ile doktora tezi için beraber çalıştı.

Doktorasını yaptıktan sonra Cezayir'de ders verdi. Ardından sırayla Hollanda, Belçika ve İsveç'te bulundu ve sonunda Hewlêr'deki Selahedîn Üniversitesinde ders verdi. Ancak üniversite yönetiminin Baas üyesi olması için yaptığı baskılara dayanamayıp Avrupaya geri dönme kararı aldı. İran'da mülteci kamplarındaki zor şartlar ve kronik sağlık sorunları sonucunda 1985'te, Tahran'da hayatını kaybetti.

Abdullah Jalal Fatah'ı en azından modern Polonya'da Kürtlerle ilgili ilk doktora çalışmasını yazan kişi olarak hatırlayabiliriz.

Rûbar'ıma mektup...

Sadece birkaç gün geçti ve ben şehitliğe gidip senin mezarının başında saatlerce oturdum, toprağına dokundum herkesin selamını getirdim sana. Orada yatan arkadaş abimdi; sendin artık. O an Zîlan'ın hikayesinin birçok Kürdün hikayesi olduğunu anladım ve Zîlan rolüyle bütünleştiğimi hissettim.

Sarya KERBORAN

Senden sonrası can yoldaşım... Sensiz olmak mı her şeyi zorlaştırdı diyorum bazen. Şehadetini duyduğum andan itibaren her şey ne kadar hızlı, aynı zamanda ne kadar ağır ilerledi. Biliyorum her şeyi merak ediyorsun. Bir bir anlatacağım sana. Senin Gabar'da düşmanla burun buruna savaştığın anlarda ben Rojava'ya gelmiştim Rûbar'ım. Devrimin merkezinde Bakur direnişini hissetmeye ve tüm dünyaya duyurmaya... 'Ji bo Azadiyê' olacaktı çekeceğimiz filmin adı. Ama biz o günden bugüne kısaca 'Sûr' diyecektik soranlara. Ben Şehit Zîlan'ı oynayacaktım. Biraz gerçek, biraz hayali bir karakter. Oynayacaktım diyorum çünkü henüz başlamamıştık.

Senaryoya göre Zîlan'ın ağabeyi şehit düşmüş ve bu duyguya girmem bekleniyordu. En çok da bunun üzerine yoğunlaşıyordum. Ve şehadeti hissetmeye, anlamaya çalışıyordum şehit düşen her yoldaştan. Çekimlere başlamaya çok az kalmıştı ve ilk sahnede abimin mezarı başına gitmem gerekiyordu. Heyecanımın tarifi yoktu tabii. Şehadet gerçeğinin hakkını verebilmek, daha önce hiç görmediğim Kobanê şehitliğine gidip binlerce arkadaşın aynı anda hatırını sormak, hepsine dokunmak, hepsine herkesin selamını götürmek… Anlayacağın ne gündüzüm ne de gecem kalmıştı heyecandan. Dedim ya çok az kalmıştı o sahneyle filme başlamaya ve ben bir akşam her zamanki gibi yemeğimi yiyip çalışmaya başlayacaktım senaryoya. Ama bu seferki heyecanımın başka bir duygusu vardı. Nasıl desem, korkunun yarattığı bir heyecandı. İnsanın içi, tüm organları sanki biri tarafından buruşturulur ya, öyle bir şeydi. Kendimi de, bu duyguyu da tanıyordum. Bu yüzden yapmam gereken şeyi gayet iyi biliyordum.

Tuhaf bir andı. Kulağıma fısıldanmış gibi adını yazdım HPG-BİM sitesine. Ve zaten bekliyormuşum gibi adın çıktı karşıma. Adın, yüzün, arkandaki onur bayrağın, evde her zaman seslendiğimiz ismin ve doğup da büyüyemediğin toprakların ismi... Ben mi dondum akan zamanın içerisinde, yoksa benim dışımda her şey mi dondu da o dehşet duyguya düştüm, emin değilim. Ama diğer gün görevimin başına gitmek için uyandığımda her şeyin kabustan çok daha öte olduğunu farkettim. O an anladım ki bir ömür içimde hissedeceğim acı yeni başlıyordu. Sadece birkaç gün geçti ve ben şehitliğe gidip senin mezarının başında saatlerce oturdum, toprağına dokundum herkesin selamını getirdim sana. Orada yatan arkadaş –abimdi- sendin artık benim için. O an Zîlan'ın hikayesinin birçok Kürdün hikayesi olduğunu anladım ve Zîlan rolüyle bütünleştiğimi hissettim. Artık ağabeyi şehit düşmüş biriydim ben de. Mezar başında sadece kendim oldum, sen de o toprağa karışan şehit...

Şehadetinden sonra çok şey oldu yoldaşım. Rojava'ya gittiğimde görmeye söz verdiğim Efrîn, kirli postallarla işgal edildi. Efrîn'e öylesine yakın olup aynı zamanda o kadar uzağında kalmak çok ağırıma gidiyordu. Direniş çok büyüktü ve biliyorsun her militanın hayali direnişin olduğu her yerde en ön safta yer almaktır. Olamadık ama bizden çok daha güzel olanlar en güzel savaşı verdiler Rûbar'ım.
Efrîn'in de Arînleri, Zîlanları çıktı biliyor musun? Avestalar, Barînler öyle güzel direndiler ki her birimizin içindeki nefreti, kini kustular

1987 Kerboran doğumlu Rûbar Kerboran (Bahoz Baysal) 10 Aralık 2017'de, Gabar'da Türk ordu güçleriyle girdiği çatışmada şehit düştü.

düşmanın yüzüne yüzüne.

Direniş orayla sınırlı kalmadı tabii. Hemen arkasından onca yoksulun, hastanın, kimsesizin parasından aldıkları insanlık dışı teknikleriyle Xakûrkê'ye girmeye çalıştılar. Bir iki tepeye indirme yaparak topraklarımızı işgal edebilecekleri gafletine düştüler. Sen, çocukluklarını çaldıkları, aileni sürgün edip tamamen boşalttıkları topraklara dahi girmeyi başarıp düşmanla savaştın. Nasıl oluyor da binlerce militanın bulunduğu topraklarımıza girebileceklerini düşünürler. Gülünç değil mi? Onlar nasıl bizim düşmanımızsa, biz de onların düşmanıyız ve sanırım onlar daha düşman gerçekliğini henüz anlayamamış. Daha doğrusu o ana kadar anlamamışlardı yurt sevgimizi. Öyle ki kabusa döndü her Lelîkan gecesi. Her yağmurda etrafa yayılan yurt kokusu başlarını döndürdü. Döndürdü de kendilerine gelemediler. Onar onar, uçak uçak kaçırıldılar tedaviye. Hala kendilerine gelememişler. Yurt iksiri, onur iksiri hiçbir şeye benzemez, anlayamadılar ki Rûbar'ım.

Anlatacak daha çok şey var ama yüreğimin en derininden sızısını hissettiğim şehadetin haberini vermek istiyorum sana Rûbar'ım. Bir kere bile canlı göremediğim, daha aklımda -militan olmanın o tatlı heyecanı bile yokken- sürekli görme hayali kurduğum, nasıl yaşadığını, neler okuduğunu, yaşamın her parçasına nasıl anlamlar yüklediğini merak ettiğim Atakan Mahir arkadaş şehit düştü. Bu dağlarda öğreneceğim, hissedeceğim, anlam vereceğim birçok şey yarım kaldı sanki. Bir hayalim daha yarım kaldı, tıpkı sende yarım kalan hayalim gibi. Bu dağlara geldiğimde göreceğime söz verdiğim, her anın hayalini kurduğum iki yoldaştınız benim için. Biriniz beni hiç tanıyamadı, diğeriniz de katıldığımı hiç bilemedi.

Şehadetinden sonra çok şey oldu yoldaşım. Rojava'ya gittiğimde görmeye söz verdiğim Efrîn kirli postallarla işgal edildi. Rûbar'ım, Efrîn'in de Arînleri, Zîlanları çıktı biliyor musun? Avestalar, Barînler öyle güzel direndiler ki her birimizin içindeki nefreti, kini kustular düşmanın yüzüne yüzüne.

Pîvan

Tu evîndara min!
Di erdnîgariya giyanê min ê tî de
Bi qasî zeryayekê mezin e evîna te
Ez dilopeke baranê me
Û bi qasî okyanûsekî ji te hez dikim.

Mem BAWER